

TERCER CONGRÉS
CATALANISTA
2008-2009

ÀMBIT DE POLÍTICA

BASE SOCIAL DE LA INDEPENDÈNCIA DE CATALUNYA

3.1 Sectors socials partidaris i contraris a la independència de Catalunya

Autor: Marc Belzunces

Investigador al Consell Superior d'Investigacions Científiques

Introducció

Una de les mancances estructurals que ha tingut fins ara el catalanisme en general, i l'independentisme en concret, ha estat la determinació pública i el més desapassionada i objectiva possible del suport social a la independència de Catalunya, amb les seves característiques sociològiques associades.

No ha estat fins als darrers anys que s'han identificat enquestes sociològiques que contenen una pregunta directa sobre la independència de Catalunya, entre les múltiples preguntes pròpies d'aquests estudis (típicament més de 50). En general, les enquestes oficials i les de difusió mediàtica no contenen cap pregunta directa sobre la independència de Catalunya. El fet de disposar d'una o més preguntes directes sobre la independència, ens permet objectivar el suport/rebuig de la societat a aquesta idea. I més important encara, podem creuar el resultat de la pregunta sobre la independència amb la resta de preguntes. És a dir, podem segmentar les respostes i mirar què s'ha respost a la pregunta de la independència un cop s'ha fet sobre el lloc de naixement, la llengua materna, el nivell d'estudis, la ideologia política, etc. Aquesta manera de procedir, d'altra banda, és una pràctica comuna i contrastada acadèmicament en les darreres dècades: no estem fent res especial que no es faci en altre tipus d'estudis.

En total s'han localitzat 22 enquestes amb una pregunta directa sobre la independència de Catalunya des de l'any 1991, fetes a un total 33.824 persones. Per una banda, 3 enquestes del Centro de Investigaciones Sociológicas (CIS, Ministeri de Presidència espanyol, anys 1991, 1996 i 2001) i 17 enquestes anuals de l'Institut de Ciències Polítiques i Socials (ICPS, UAB-Diputació de Barcelona, anys 1991 a 2007). Aquestes

dues institucions pregunten si s'està d'acord o no amb la independència de Catalunya. Per l'altra banda, una enquesta de la Universitat Oberta de Catalunya (UOC, any 2008) i una enquesta encarregada per El Periódico de Catalunya (any 2007), tot i que en aquesta darrera no s'ha pogut accedir a la matriu estadística original, com sí s'ha fet amb la resta d'enquestes. En aquestes segones, es pregunta a l'entrevistat sobre quina seria la seva tria en cas d'un referèndum d'independència.

Per a obtenir una visió general s'ha utilitzat la sèrie temporal de l'ICPS, contrastant-ne els resultats amb les dades del CIS com a mesura de control. Cal tenir en compte que tota enquesta té un error associat. Les sèries temporals amb metodologia constant permeten identificar fàcilment quin és l'error de fons i les possibles tendències, sense necessitat d'aplicar tècniques estadístiques elaborades o models teòrics que impliquin cert grau d'interpretació. En tot moment s'ha treballat amb les matrius originals i el programa estadístic SPSS. Ens hem limitat a creuar la pregunta de la independència amb la resta de preguntes, obtenint-ne freqüències i transformant-les en percentatges, defugint en aquest estadi d'aplicar les tècniques estadístiques, models teòrics i interpretacions que acabem d'esmentar. Entenem que l'objectiu actual i primer, atesa la situació d'on venim, és aportar públicament les dades més bàsiques per tal d'obtenir una primera visió de conjunt. Posteriorment s'haurà d'aprofundir en el coneixement en aquells aspectes que necessitin més atenció. La voluntat final és que, amb aquest coneixement, s'enceti un debat de com s'ha d'articular el discurs catalanista en general, i l'independentista en concret.

En la presentació de resultats s'ha optat per presentar la mitjana de resultats dels 17 anys de l'ICPS. Primer, perquè la limitació d'espai no permet entrar en gaire detall sobre la sèrie completa. Segon, perquè en general no hi ha tendències temporals clares.

En tot cas, quan n'hi ha alguna, al text es comenta. I tercer perquè, com hem dit, la intenció primera és proporcionar una visió de conjunt i de pertinença, sense entrar en el detall concret de cada any. El lector a l'hora de llegir les xifres, cal que les contextualitzi: podem discutir (per l'error associat i l'ús de mitjanes) de si el resultat en un segment concret és un 31%, un 35% o un 37%, però el que ens ha de quedar clar és que si les xifres ens indiquen un 35% no podem dir és que és un 10%, un 20%, un 50% o un 70%. D'altra banda, si volem comparar aquests resultats amb altres enquestes, s'ha de tenir clar que metodologies diferents donen resultats diferents: si fem preguntes diferents, obtindrem respostes diferents. D'altra banda a l'article s'utilitzen les etiquetes *independentista* i *unionista* per una qüestió d'eficàcia comunicativa. Senzillament cal

tenir clar que ens referim a persones que estan d'acord amb la independència de Catalunya, o que estan en desacord amb ella i prefereixen l'actual unió amb Espanya, sense que hàgim de pensar en perfils de persones molt polititzades (un perfil molt minoritari en el conjunt de la societat).

Finalment i com a conclusió avançada, cal dir que la realització d'enquestes sociològiques anuals contenint preguntes directes sobre la independència són una eina absolutament imprescindible. Aquestes enquestes a més han de ser públicament i gratuïta accessibles per una qüestió d'eficàcia, tal i com ens mostren actualment diverses iniciatives a Internet. El fet que moltes persones puguin estudiar aquestes enquestes pel seu compte, no pot fer més que augmentar el necessari coneixement sobre el suport social a la independència de Catalunya i quines iniciatives s'han de tirar endavant per fer-lo créixer.

Resultats generals

Avui dia podem afirmar que al voltant del 35% dels ciutadans de Catalunya majors de 18 anys estan a favor de la independència, al voltant del 45% hi estan en contra, un 15% és indiferent i un 5% prefereix no contestar a una pregunta directa sobre la independència. Aquests percentatges traslladats a nombre de persones són uns 2.000.000 de ciutadans favorables a la independència, uns 2.750.000 en contra i uns 1.100.000 d'indecisos/no contesten. No podem afirmar que hi hagi cap tendència temporal clara quant a un creixement o decreixement de cada opció al llarg dels anys considerats.

Cal tenir en compte que això són resultats per al conjunt de la població, però que en un referèndum no vota tota la població, sinó que hi ha una abstenció significativa que generalment pot variar entre el 50% i el 15%. L'enquesta de la UOC 2008 demana sobre la intenció de vot a un referèndum d'independència. En aquesta enquesta, el *Sí* mostra un suport del 36%, semblant al de la sèrie de l'ICPS, però en canvi s'observa que el 45% d'oposició de l'ICPS en el cas de la pregunta de la UOC es divideix aproximadament per la meitat entre els que anirien a votar en contra (22%), i els que s'abstindria de votar (27%). Com conseqüència d'això, el *Sí* estaria en condicions de guanyar un referèndum.

Sobre l'aspecte si és democràtic o no que es guanyi un referèndum amb un suport general del 35% o 2.000.000 de persones, s'ha de ser conscient que en els darrers 3

referèndums celebrats a Catalunya (OTAN, Constitució Europea, reforma de l'Estatut) mai l'opció guanyadora va ser votada per més del 34% dels ciutadans catalans (menys de 1,9 milions de vots), o que el màxim suport obtingut per un govern català (1r Tripartit) va obtenir 1,8 milions de vots, el 32% de la població catalana en aquell moment.

Però més enllà del suport i rebuig general a la independència de Catalunya, convé conèixer com es distribueix el suport i el rebuig en els diversos segments en què podem dividir la societat catalana.

Resultats segmentats

Lloc de naixement

Un dels aspectes determinants del suport/rebuig a la independència de Catalunya és el lloc de naixement, que exposarem amb cert detall. Entre els nascuts a Catalunya (incloent-hi la segona generació de la immigració espanyola) hi ha un empat entre el suport i l'oposició, amb un 42% cadascun, i un 16% d'indecisos/no contesten. En general, aquest segment de la població catalana és el majoritari: els nascuts a Catalunya representen el 65% del conjunt de la població, tot i que la nova immigració l'ha fet descendir per sota del 60% en els darrers anys. En tot cas, a llarg termini i un cop finalitzats els processos migratoris massius hem de pensar que aquest segment de la població anirà tenint un pes més important.

Per contra, les persones nascudes a Espanya (immigració anys 60 i 70 principalment) estan molt en contra de la independència (68%), amb només un 17% a favor. Aquest segment representa al voltant del 35% de la població catalana, tot i que està decreixent progressivament a mida que envulleix, passant d'un 37% de la població catalana el 1991 a un 24% el 2007. Dins de la immigració espanyola, però, hi ha certes diferències. El gruix, que resideix a Catalunya des d'abans del 1980, està molt en contra, amb valors prop del 70%, sense diferències entre els que fa 25, 30 o 40 anys que viuen a Catalunya. Per l'altra banda, la immigració espanyola que arriba a partir dels vuitanta, numèricament molt inferior, presenta un rebuig al voltant del 60% (uns 10 punts per sota), que és inferior com menys temps fa que es resideix a Catalunya. Segurament altres factors hi tenen incidència (edat, nivell educatiu, qualificació de la feina...), però

no deixa de mostrar que tot i viure a Catalunya durant dècades, l'opinió del gruix de la immigració espanyola sobre la independència de Catalunya no varia. Segurament això és degut a què aquest segment de la població és impermeable a un discurs independentista basat en qüestions purament identitàries.

Finalment, la nova immigració, que se situa per sobre del 10% de la població catalana a partir del 2005, la independència de Catalunya obté un suport del 29%, un rebuig del 37%, amb un 34% d'indecisos/no contesten. En el futur, és previsible que aquest segment de la població es mantingui al voltant del 15%, amb un descens a llarg termini. A mida que se'n produeixi la integració a la societat, els indecisos previsiblement aniran decreixent.

En relació als nascuts a Catalunya, és important saber quin comportament té la segona generació de la immigració espanyola, que representa el 45% dels que han nascut a Catalunya (1 o 2 progenitors nascuts a Espanya). En el segment dels catalans amb dos progenitors nascuts fora de

Catalunya (un 26% del total de nascuts a Catalunya), l'oposició és majoritària, amb un 56%, mentre que el suport a la independència n'obté un 26% i la indecisió/no contesten un 17%. En relació als progenitors nascuts a Espanya, els fills s'oposen significativament menys a la independència (es passa d'un 68% de rebuig a un 56%). Pel que fa als catalans amb un progenitor nascut fora de Catalunya i l'altre a Catalunya (un 18% del total de nascuts a Catalunya), el suport i el rebuig estan molt més a prop: un 40% a favor, un 44% en contra, i un 16% d'indecisos/no contesten. Però allà on la independència obté un clar suport majoritari és entre els catalans amb ambdós progenitors nascuts a Catalunya: un 51% a favor, un 36% en contra, i un 13% d'indecisos. Si es mantenen les condicions actuals, les futures generacions descendents de la immigració espanyola cada vegada mostraran un major suport a la idea d'una Catalunya independent.

Pel que fa a la nova immigració, és interessant saber quins col·lectius són més proclius a la independència o no. Aquí, les estadístiques són molt poc representatives, i les següents dades cal prendre-se-les amb molta reserva, només com a simples indicacions. En general no podem afirmar que hi hagi cap col·lectiu que presenti un suport majoritari a la independència. Els que més s'hi aproximen són les persones provinents de l'Europa de l'Est, amb un 31% de suport, 42% d'indecisió i un 25% de rebuig globals.

A continuació trobaríem els col·lectius amb origen a Àsia i l'Àfrica no magribina, on

vora de la meitat són indecisos, i on el rebuig se situa al voltant del 33%. A la resta de col·lectius (Europa Occidental, Magrib i Amèrica Llatina) l'oposició és majoritària, al voltant del 40%, amb un 30% de suport i un 30% d'indecisió.

Llengua i sexe

Una altra variable molt important és la llengua materna, directament relacionada amb el lloc de naixement propi o dels progenitors. A grans trets podem afirmar que els catalanoparlants estan a favor de la independència (53% d'acord) i els castellanoparlants en contra (65%, incloent-hi la vella i nova immigració). Mentre entre els catalanoparlants no sembla haver-hi cap evolució temporal clara, dins dels castellanoparlants en els darrers anys el rebuig ha baixat de prop del 70% a prop del 60%. Queda pendent d'estudiar quin és l'impacte en aquesta baixada de la nova immigració llatinoamericana castellanoparlant: és aquest nou segment castellanoparlant que fa baixar el global? ¿O és que en els darrers anys el global dels castellanoparlants estan evolucionant cap a tesis independentistes? ¿És producte de la segona generació de la immigració espanyola? O tots els processos simultàniament? I aleshores, amb quin pes de cada segment castellanoparlant?.

Una diferència important entre els catalanoparlants i els castellanoparlants és la que fa referència als opositors a l'opció majoritària de cada segment. Així, els catalanoparlants unionistes (34%) són gairebé el doble que els castellanoparlants independentistes (18%). Això indica que l'independentisme té camp per córrer dins dels catalanoparlants, però al mateix temps ha d'adaptar el discurs entre els castellanoparlants.

Pel que fa als bilingües (un 8% del total), aquests també mostren uns valors mitjans entre els catalanoparlants i els castellanoparlants: la meitat (52%) està en contra, un 30% a favor i un 18% és indiferent. Finalment, els parlants d'altres llengües, estadísticament significatius a partir del 2005 (5% de la població), a grans trets la meitat és indecisa, un quart està a favor i un quart està en contra.

Pel que fa a diferències de gènere, no podem dir que n'hi hagi. Els homes i les dones estan, a efectes pràctics, a favor i en contra per igual.

Distribució territorial

Al considerar la mida dels municipis de Catalunya, s'observen diferències significatives.

Als municipis per sota dels 2.000 habitants hi ha una majoria independentista (47% a favor, 40% en contra). Als municipis entre 2.000 i 10.000 habitants la situació està més igualada (42% a favor, 45% en contra). Cal dir, però, que l'enquesta del CIS 2001 dona majoria absoluta (54%) a l'opció independentista en aquestes dues categories de municipi. La majoria dels municipis de Catalunya són d'aquestes dimensions, però en canvi només hi viu una part petita de la població catalana (Figura 1). Cal tenir en compte que en aquests municipis la majoria de la població és autòctona i catalanoparlant.

A la resta de municipis, que és on viu el gruix de la població catalana (Figura 1), l'unionisme és clarament majoritari. Els valors d'oposició a la independència estan entre el 50% de la ciutat de Barcelona i el 54% dels municipis per sobre dels 150.000 habitants. Als municipis unionistes els suport a la independència se situa en el 30-32%, i la indecisió/no contesten al voltant del 16%. És en aquesta mida de municipis on es concentra la immigració (espanyola i nova) i on hi ha major percentatge de castellanoparlants.

Tot i que a nivell de Barcelona ciutat no tenim dades estadístiques de prou qualitat (submostra poc representativa), si que ens en podem fer una idea. L'únic districte de Barcelona on hi hauria una majoria d'independentistes seria el de Gràcia (44%, 41% en contra). A la resta dels districtes l'unionisme és majoritari, sempre amb un suport per sobre del 45%. El districte més unionista seria Nou Barris, amb un 57% en contra de la independència i un 25% a favor.

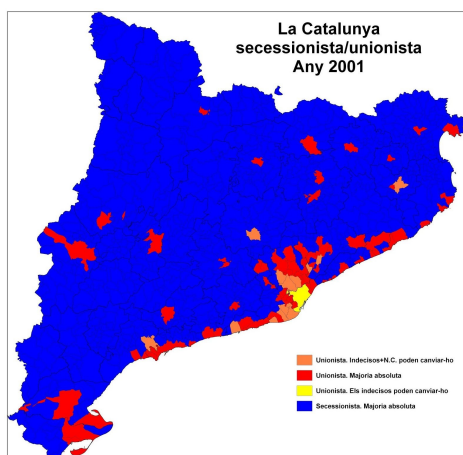

Figura 1. Municipis amb majoria absoluta a favor de la independència (blau), majoria absoluta a favor de l'unionisme (vermell) i majoria relativa de l'unionisme (taronja i groc). Dades del CIS 2001.

Edat i classe social

Totes les franges d'edat presenten una majoria unionista. Tanmateix, es pot observar que com més jove s'és més a favor s'està de la independència (18-24 anys: 38% a favor, 44% en contra), i com més edat es té més en contra i menys indecís s'hi està (més de 50 anys: 31% a favor, 55% en contra). Podem afirmar que les noves generacions són més favorables a la independència de Catalunya.

Tanmateix, l'aspecte més important és l'evolució que estan experimentant la franja d'edat que va dels 25 als 50 anys, especialment entre els 35 i els 50 anys. En aquesta franja d'edat l'independentisme ha passat de ser minoritari a créixer i tendir a l'empat amb l'unionisme. És a dir, al nucli central de la societat catalana, assentada laboralment i emocionalment, amb fills i amb una participació en la vida social de la seva comunitat, és on està creixent l'independentisme i disminuint l'unionisme. Això contradiu la idea clàssica que l'independentisme s'associa a joventut, radicalisme i rauxa.

Hem de considerar que la població catalana està en un procés d'envelliment progressiu provocat per una baixa natalitat comuna als països del nostre entorn, tot i que en els darrers anys ha patit un rejuveniment producte de la nova immigració. Caldrà veure en un futur l'impacte que tindrà en la franja d'edat més jove que una part molt significativa provingui de la nova immigració i els seus descendents.

Pel que fa a la classe social amb la que s'identifiquen els entrevistats, a major classe social major suport a la independència, tot i que l'unionisme és majoritari a totes les classes. L'unionisme presenta majoria absoluta a les classes baixes (27-29% a favor, 53-55% en contra), mentre que l'unionisme decreix a la classe mitjana (36% a favor, 50% en contra) i mitjana-alta (39% a favor, 49% en contra). El gruix de la població catalana s'identifica amb la classe mitjana.

Nivell d'estudis i qualificació professional

A grans trets, com més nivell d'estudis es té més a favor s'està de la independència, i com menys nivell educatiu més en contra s'hi està. La població catalana amb estudis elementals o sense estudis (37% de la població catalana) són clarament unionistes (a favor de la independència 22-29%, en contra 56-58%). Les persones que han completat els estudis obligatoris (48% de la població) presenten un rebuig menor (46-50%) i un major suport (35-39%). Per últim, el segment de la població més formada, amb estudis

universitaris (15% de la població), l'unionisme és majoritari, però amb l'independentisme molt aprop (39-41% a favor de la independència, 44-46% en contra). Cal tenir en compte que la societat catalana prové de nivells formatius molt baixos i que progressivament està augmentant-los. Per tant, és d'esperar que amb l'augment del nivell formatiu augmenti també el suport a la independència en els propers anys, tot i que cal considerar que el nivell educatiu està molt relacionat amb els processos migratoris passats i actuals – la immigració massiva va associada a nivells formatius molt baixos.

Si considerem la qualificació professional, molt relacionada amb el nivell educatiu, novament ens trobem que a feina de major qualificació, major suport a la independència. El segment de la població que desenvolupa tasques menys qualificades (obrers, jubilats, feina de la llar) l'unionisme és clarament majoritari (51-56% en contra, 28-33% a favor). A feines més qualificades (empleats, quadres intermedis, pagesia) l'independentisme es mou entre un 40% (empleats) i un 50% (pagesos) i l'unionisme entre un 34% (pagesos) i un 45% (empleats). Cal ressaltar que els pagesos son l'únic sector professional de la societat catalana on l'independentisme és majoritari, i de forma molt clara. Finalment, a les feines més qualificades (autònoms, empresaris i professionals liberals) el suport a la independència està al voltant del 40% i l'oposició al voltant del 45%. Cal tenir en compte que l'economia catalana es basa en feines de poca qualificació i que és precisament la immigració (vella i nova), amb un nivell educatiu més baix, la que desenvolupa aquestes feines. Si l'economia catalana evoluciona cap a la producció de productes de major valor afegit i una força laboral més qualificada, el suport a la independència es podria veure incrementat significativament.

Com a conseqüència del nivell educatiu i de la qualificació de la feina, a major poder adquisitiu hi ha un major suport a la independència, tot i que en cap segment d'ingressos l'independentisme té majoria.

Vot a les eleccions catalanes

Del conjunt d'eleccions que se celebren a Catalunya (municipals, nacional, espanyoles i europees), les eleccions al Parlament de Catalunya resulten les més interessants des d'un punt de vista del suport/rebuig a la independència. A més, també resulta interessant les diferències entre les simpaties de partit (*el partit que més s'adiu a la nostra ideologia*), i el vot declarat a les darreres eleccions per part dels entrevistats.

Si considerem els simpatitzants de CiU, la majoria són independentistes (50%), enfront

d'un 39% d'unionistes i un 11% d'indecisos/no contesten. A l'hora de votar, però, hi ha un empat entre les dues opcions: 44% a favor de la independència, 45% en contra. És a dir, hi ha un segment d'independentistes que simpatitza amb CiU, però a l'hora de votar prefereix votar a un altre partit o abstenir-se abans que votar a CiU. Des d'un punt de vista d'evolució temporal, no es pot dir que hagi diferències significatives ni entre els simpatitzants ni entre els votants.

Si considerem els simpatitzants del PSC, hi ha una majoria molt clara que està en contra de la independència (61%), enfront d'un 23% a favor i un 16% d'indecisos/no contesten. A l'hora de votar aquests percentatges es mantenen gairebé idèntics (21% a favor, 63% en contra).

Tanmateix, sí que s'hi observa una evolució temporal. En els darrers anys els simpatitzants i els votants unionistes han baixat uns quants punts dins del PSC. Cal tenir en compte que el PSC és un partit on la immigració espanyola té un paper molt important, i caldria veure l'impacte que ha tingut en Pasqual Maragall i l'obtenció de la presidència de la Generalitat en aquesta tendència.

Pel que fa a ERC, el 85% de les persones que simpatitzen amb aquest partit estan a favor de la independència, el 9% en contra i un baix nivell d'indecisos/no contesten (6%). No hi ha grans variacions si considerem els votants (83% a favor, 11% en contra, 6% indecisos/no contesten). Tampoc no podem dir que hi hagi evolucions temporals significatives dins d'aquest partit.

Els simpatitzants d'ICV són majoritàriament unionistes (47%), però amb un segment independentista important (32%), essent el partit amb més indecisos/no contesten (21%). Si considerem els votants, els resultats són pràcticament idèntics (33% a favor, 47% en contra, 20% indecisos/no contesten). Cal dir, però, que en els darrers anys, tant entre els simpatitzants com entre els votants d'ICV, els independentistes i els unionistes estan tendint a l'empat.

El PPC, com a priori era d'esperar, és el partit amb més simpatitzant unionistes (78%) i menys independentistes (14%), amb un 8% de simpatitzant indecisos/no contesten. Pel que fa als vot declarats, l'11% està d'acord amb la independència, el 82% en contra i el 7% és indecís/no contesta. Pel que fa a l'evolució temporal, no s'observa cap tendència entre els simpatitzants. Però entre els votants, els sectors unionistes estan guanyant pes a poc a poc, acompanyat d'un descens equivalent entre el votant independentista del PP.

Finalment, els que no simpatitzen amb cap partit són fonamentalment unionistes (55%

en contra, 26% a favor, 19% indecisos/no contesten). Els abstencionistes, que no necessàriament s'han d'identificar amb les persones que no simpatitzen amb cap partit, també són fonamentalment unionistes (52% en contra, 29% a favor, 19% indecís/no contesta). Pel que fa a l'evolució temporal, entre les persones que no simpatitzen a cap partit, l'independentisme està perdent a poc a poc quota (és a dir, s'identifiquen cada cop més amb un partit). Entre els abstencionistes, hi ha un lleuger descens al llarg dels anys tant dels unionistes com dels independentistes, però en els darrers anys presenten tendències contràries: l'independentisme perd quota marcadament i l'unionisme la guanya entre l'abstenció.

En general es pot dir que hi ha una diferència de fons dins de l'independentisme entre simpatia i vot. Tot els partits, en general, reben més simpatia independentista, que a l'hora de votar no es manté.

Identitat nacional

El sentiment d'identitat nacional ha estat una variable tradicionalment considerada com a baròmetre del suport a la independència, a manca d'una pregunta directa sobre la independència de Catalunya. Com veurem tot seguit, això no és correcte, i resulta més senzill preguntar directament sobre la independència a fer hipòtesis en funció del sentit identitari dels entrevistats.

Les persones que se senten únicament espanyoles, o més espanyoles que catalanes (una minoria a la societat catalana), són molt clarament unionistes (73-76% en contra), tot i que hi ha un nombre significatiu que estan a favor de la independència (11-14%). La significança d'aquest segon valor cal relativitzar-la. Cal tenir en compte que quan es fan estudis de poblacions generals o s'observa la natura, sempre hi ha dades contradictòries. S'ha d'entendre a més que, més enllà de les persones extremadament polititzades, els humans som persones complexes i contradictòries. Dificilment es troben a la natura percentatges superiors al 90%, i això és vàlid per aquesta variable i les exposades fins ara en aquest article (com els valors del PPC i ERC). En tot cas, una interpretació plausible de com és que un 11% de persones que se senten únicament espanyoles volen la independència de Catalunya, podria ser que el seu sentiment d'espanyolitat és tan excloent, que fins i tot estarien d'acord a *expulsar* Catalunya d'Espanya.

Però això no deixa de ser més que una teoria que, en el cas que fos completament vàlida, representaria una part petitíssima de la societat catalana.

El terme identitari intermedi, és a dir, les persones que se senten tan catalanes com espanyoles, no és pas en termes d'independentisme/unionisme. Aquestes persones són majoritàriament unionistes (62% en contra de la independència, 21% a favor, 17% indecís/no contesta).

S'ha d'anar als termes identitaris més catalans per a trobar una majoria d'independentistes: més català que espanyol (54% a favor, però amb un significatiu 31% en contra, i un 15% d'indecisos/no contesten) i només català (77% a favor, 16% en contra, 7% indecís/no contesta). El per què dins les persones que se senten únicament catalanes trobem un 16% en contra de la independència, novament hem de recórrer a les contradiccions pròpies de la natura. I movent-nos en el terreny de l'estricta teoria sense comprovació, podríem també atribuir-lo a fenòmens com l'autoodi o la creença que la identitat única catalana és encara possible i compatible amb la idea d'Espanya.

Premsa escrita

En aquest apartat només es disposen dades de lectura de premsa escrita i consum televisiu. Pel que fa a la premsa, com més freqüentment es llegeixen diaris més a favor s'està de la independència, tot i que a totes les franges de lectura l'oposició guanya. Les persones que llegeixen diàriament el diari estan a favor de la independència en un 40% i en contra en un 48%, mentre que l'oposició màxima es dona entre els que no llegeixen premsa mai (56% en contra, 26% a favor).

Per diaris, als diaris en català (Avui, El Periódico i El Punt) hi ha una majoria absoluta de lectors independentistes (Avui 74%, El Periódico en català 56%, El Punt 54%). Cal destacar que a El Periódico en català el suport a la independència està creixent en els darrers anys, passant d'un 47% inicial (1998) a un 61% el 2007.

Els diaris en espanyol (esportius, La Vanguardia, El Periódico i El País) presenten una majoria absoluta d'opositors (esportius 51% en contra, La Vanguardia i El País 53%, El Periódico en espanyol 61%). Als diaris amb una proporció variable d'espanyol i català (els gratuïts) l'oposició és majoritària, però no supera el 50%.

Els lectors de El Periódico en espanyol són els que presenten una major oposició a la independència de Catalunya. Tenint en compte que presenta idèntic contingut al de El Periódico en català (on hi ha una clara majoria independentista, i en creixement), ens indicaria que la llengua predomina sobre la línia editorial dels mitjans.

Cal tenir en compte que en els darrers anys la lectura de premsa de paper està disminuint per l'impacte de la premsa electrònica. Les enquestes estudiades no contenen preguntes sobre Internet, i per tant no podem saber si globalment la lectura de premsa escrita està augmentant en el conjunt de la societat catalana. Seria d'esperar que si el nivell educatiu de la societat està augmentant, això implicaria una major lectura de premsa, la qual cosa podria incidir positivament en un augment de l'independentisme.

=====

Barcelona, 20 d'Abril de 2009

TERCER CONGRÉS
CATALANISTA
2008-2009

ÀMBIT DE POLÍTICA

BASE SOCIAL DE LA INDEPENDÈNCIA DE CATALUNYA

3.2 Autòctons, immigració espanyola, immigració mundial

Deu reflexions sobre catalanisme i immigració

Autor: Josep-Anton Fernàndez

Professor d'Estudis Catalans, Estudis d'Arts i Humanitats, Universitat Oberta de Catalunya

Si he de ser sincer, no acabo d'entendre per què he estat convidat a redactar una ponència sobre el catalanisme del futur i la immigració: no sóc immigrant ni expert en immigració (tot i que, com la majoria de la nostra societat, tinc origen immigrant). Tanmateix, vaig acceptar aquesta invitació perquè, malgrat tot, tinc unes quantes coses a dir sobre aquestes qüestions.

En aquesta ponència no pretenc formular propostes polítiques concretes, ni presentar els resultats d'un estudi empíric que no he fet, ni fer un discurs politològic o sociològic sobre catalanisme i immigració. El meu propòsit és molt més senzill, i potser també desconcertant: tan sols vull especular i reflexionar, de forma més aviat fragmentària, sobre els reptes i les oportunitats que els nous fluxos migratoris i les seves conseqüències plantegen al moviment d'emancipació nacional. Dic que la meua reflexió serà tal vegada desconcertant perquè penso permetre'm el luxe d'ocupar un espai de no-aplicabilitat, de pensament sense conseqüències pràctiques, almenys de moment; un espai, per dir-ho així, de contingència i provisionalitat, lliure de la tirania de la formulació de polítiques aplicables, avaluable i amb resultats mesurables, que simplifica i esterilitza la reflexió; un espai que promogui la meua pròpia producció de discurs i, si tinc sort, inspiri la d'altres.

He dit que la meua ponència tindrà un caràcter fragmentari. Efectivament, es compon de deu reflexions sense connexió directa entre les unes i les altres. Hi ha un cert ordre lògic entre elles, però.

Una nació d'immigrants

Catalunya és una nació d'immigrants; la immigració és l'autèntic “fet diferencial”. Efectivament, quantes societats hi ha a Europa que tinguin la nostra història migratòria, la nostra extraordinària configuració demogràfica, i es vegin elles mateixes com a societats diferenciades? Algunes dades de la història de la immigració a Catalunya ens ho confirmen: segons Daniele Conversi, a finals del segle XVI el 20% de la població masculina del Principat era occitana; i segons Anna Cabré, l'any 1930 els nouvinguts eren el 27% dels habitants del Principat, mentre que a finals del segle XX el 60,3% de la població catalana tenia un origen migratori i només una de cada quatre persones a Catalunya tenia quatre avis nascuts aquí.

Som, doncs, una nació d'immigrants. La immigració és allò que ens fa una societat diferenciada en el conjunt d'Europa (i no en el conjunt d'Espanya: deixem-nos estar ja de comparacions amb els veïns del costat, que vivim en un mercat únic europeu). Ens assemblen més a l'Argentina, Austràlia, el Canadà i els Estats Units que a Suècia, Portugal o Itàlia.

¿Com és, doncs, que ens costa tant incorporar aquest fet diferencial als nostres discursos (que són maneres de dir), les nostres representacions de nosaltres mateixos (que són maneres de veure), i les nostres pràctiques polítiques i culturals (que són maneres de fer)?

¿Per què ens resulta tan difícil desterrar aquesta falsa i perniciosa distinció entre “autòctons” i “immigrants”, quan l'enorme majoria social d'aquest país és fruit de la immigració? (De fet, el títol que se'm proposava per a aquesta ponència era “Autòctons, immigració espanyola, immigració mundial”.) ¿I quines conseqüències, quins avantatges polítics, estratègics, socials i afectius tindria posar el nostre autèntic fet diferencial, la immigració, al centre de la nostra acció i el nostre pensament? No com a excusa o coartada, no com a instrumentalització barata, no com a gest de condescendència — sinó com un autèntic reconeixement, com una transformació profunda i sincera de la manera com ens expliquem a nosaltres mateixos, del que significa ser català.

Riquesa de la història, pobresa de les representacions

A la cultura catalana s'ha produït durant anys un curiós “oblit” de la immigració, que es manifesta en la pobresa de les representacions d'aquest fenomen, potser el més important del segle XX. Pocs són, si els comparem amb l'enorme riquesa de la nostra història migratòria, els textos —ja siguin literaris, visuals o audiovisuals— que ens retornin una imatge de com hem esdevingut nosaltres mateixos. Aquest “oblit” és fins a cert punt comprensible. Com diu Ernest Renan, una nació, per ser-ho, ha de recordar moltes coses, però també n'ha d'haver oblidat moltes. Els catalans hem oblidat que som una nació d'immigrants. Aquest oblit té, naturalment, els seus avantatges, començant per la formulació del desig de ser “un sol poble”. Però alhora l'oblit de la immigració apunta a una repressió: d'uns secrets foscos i desagradables, d'uns prejudicis inconfessables. I també és el senyal d'una pèrdua: la dels nostres orígens immigrants, i amb ells la possibilitat de construir un nou relat per a la nostra identitat col·lectiva. Com ens deia Raimon ja fa molts anys, “Qui perd els orígens, perd la identitat”. És essencial, doncs, que recuperem la memòria del nostre origen immigrant: allò que a partir de la història específica i contingent de cada família ens doni un sentit d'experiència compartida.

Això implica dues coses. D'una banda, com proposa Salvador Cardús, és necessària la transformació de la immigració en un “lloc de memòria” que permeti convertir aquesta experiència de tantes generacions en una mena d'origen compartit, de forma que la “condició d'estrangeria de qualsevol persona es dissolgués per tal d'incorporar-se a la nova identitat [catalana] com a membre fundador”. D'altra banda, cal traslladar les representacions de les experiències concretes, personals, de la immigració a “la visió des d'enlloc” de què parla Kathryn Woolard quan es refereix a l'atenuació del simbolisme ètnic de la llengua catalana com a condició per a la seva adopció pels no-catalanoparlants. Narrar les experiències personals a partir “la visió des d'enlloc” suposa la universalització del punt de vista immigrant, de forma que aquestes experiències passin de ser el relat d'uns individus concrets a ser el relat de tothom, en general: el relat d'una nació d'immigrants, on la distinció entre “autòctons” i “immigrants” hagi quedat dissolta.

Què és ser català? Qui és català?

Com jo mateix he argumentat al meu recent llibre *El malestar en la cultura catalana: La cultura de la normalització 1976-1999* (Barcelona: Empúries, 2008), una de les característiques principals de l'època de la Restauració de la monarquia constitucional espanyola és que a la cultura catalana es produeix el que anomeno una “crisi d'identificació”. Es tracta d'una crisi dels discursos identitaris (és a dir, la pregunta “qui és català?” no té una resposta clara) i dels processos de representació simbòlica.

La meua tesi és que les categories identitàries actives a Catalunya fins a la Restauració han experimentat un procés de fragmentació i redefinició que ha dissolt el consens sobre el que significa ser català avui en dia. Aquests canvis (entre els quals hi ha òbviament el caràcter excepcional de l'allau migratòria dels anys 1960) han superat la capacitat dels recursos simbòlics, retòrics, pragmàtics i institucionals de què disposava la societat catalana per representar-se ella mateixa en la seva complexitat, fins al punt que han arribat a constituir un autèntic procés de desconstrucció nacional.

En aquesta crisi d'identificació, la famosa definició de Jordi Pujol— formulada l'any 1976 i objecte de consens polític des de llavors— hi ha tingut un paper central. “Català és”, deia Pujol, “tot home que viu i treballa a Catalunya, i que amb el seu treball, amb el seu esforç, ajuda a fer Catalunya.” Aquesta definició està feta amb les millors intencions del món, però ha tingut uns efectes perversos que han curtcircuitat els discursos sobre la identitat catalana. En realitat no parla dels catalans, sinó de Catalunya, presentada com un país d'acollida; però a més, buida la catalanitat de contingut, la redueix a la simple residència i per tant postula una catalanitat sense atributs; i és socialment i políticament fraudulenta, perquè emmascara les condicions que cal complir per ser reconegut com “un dels nostres”, fa creure que aquestes condicions no existeixen, obliga a ser català a qui potser no ho vol, i trivialitza l'esforç dels que estan disposats a complir les condicions per adoptar una identitat catalana. La definició actualment vigent de catalanitat és, doncs, l'oficial de l'Estat espanyol: “un català no és res més que un ciutadà espanyol nascut o resident a Catalunya”.

I tanmateix, nosaltres sabem que no és ben bé així. Qui és català, doncs? Què és ser català avui en dia? Aquestes preguntes actualment no tenen resposta. La possibilitat d'arribar a formular una resposta vàlida, plena de contingut, depèn de la nostra capacitat

de trencar amb hàbits intel·lectuals i inèrcies de pensament (la inèrcia regionalista, la inèrcia linguocèntrica, la inèrcia ètnica, la inèrcia patriarcal, la inèrcia dels sectors socials que controlen la producció de discurs legítim...) i de *deixar-nos sorprendre a nosaltres mateixos*. I aquest “nosaltres mateixos”, naturalment, inclou tots aquells que la societat catalanoparlant d’origen considera com a “altres”. Com reinterpretaran la tradició catalana els catalans de primera generació que vindran? Quin valor assignaran a la llengua? Què voldrà dir ser català per a ells? Per deixar-nos sorprendre a nosaltres mateixos, *hem d’estar-hi atents*.

Integrar-se és desintegrar-se

Jo mateix no tinc experiència d’emigració pròpiament dita; he viscut a l’estranger durant divuit anys (sempre dins la Unió Europea), però no crec que d’aquesta experiència se’n pugui dir “emigració”. Sí que tinc, però, experiència d’estrangeria. No és fàcil fer-te d’un país; i sovint ni tan sols hi ha el desig de fer-ho (jo, per exemple, mai vaig voler ser anglès, encara que aquesta possibilitat hagués estat al meu abast). Quan era adolescent i encara només parlava castellà, jo tenia molt clar que era català, que volia ser català. No em vaig *integrar* a la societat catalana, perquè ja hi era; més aviat, em vaig *apropiar* de la catalanitat, me la vaig fer meva.

La “integració” és un concepte que cal posar en qüestió. Com diu Najat El Hachmi, quan et demanen que t’integris, t’estan demanant que et desintegris. “Integrar-se” suposa entrar en una constel·lació discursiva, de representacions i de pràctiques que exigeix la desintegració de la pròpia; implica desarticlar el cos, desencaixar la pròpia identitat.

És un concepte que emmascara la violència que comporta, i que no dona compte del dolor i la pèrdua que suposa l’accés a una nova identitat. De la mateixa manera, també cal qüestionar altres conceptes, com ara la idea de mestissatge (que pressuposa que de la barreja indiscriminada de formes culturals pot sorgir una nova identitat, tot ignorant situacions de subordinació i desigualtat), la idea de multiculturalisme (que construeix comunitats ètniques i les manté separades), o la idea de les arrels (no res més que una forma d’essencialisme cultural).

Apropiar-se de la catalanitat requereix poder explicar *en primera persona, o de primera mà*, el dolor i la pèrdua, el conflicte íntim i social que suposa l'accés a una nova identitat. Es tracta, doncs, de fer el pas de la representació a l'autorepresentació. La representació és una qüestió de poder: qui té accés als mitjans de producció del discurs legítim? Qui estableix els criteris estètics i ideològics del que es consideren representacions vàlides (ja siguin literàries o visuals)?

Apropiar-se la catalanitat també s'experimenta en el cos, que és un escenari privilegiat del conflicte cultural a què es veu abocat el migrant. Tendim a pensar en la identitat com un fenomen abstracte, quan en realitat és in-corporada, inscrita en el cos, com a efecte i impacte del discurs en el cos. ¿Tan difícil és pensar un independentisme que tingui present el cos? El nostre objectiu ha de ser crear ciutadans lliures i capaços de fer amb els seus cossos exactament el que els doni la gana. Catalans, feu un altre esforç si voleu ser republicans.

Tractar obertament les ambivalències, les resistències, les friccions i els conflictes

La definició pujoliana de la catalanitat és potser una gran mostra d'ingenuïtat, de no voler veure els conflictes latents que una societat immigratòria pot experimentar (és la por, prou coneguda, de la “fractura social”). L'altra cara de la moneda d'aquesta ingenuïtat és l'ambivalència que bona part dels intel·lectuals i polítics d'aquest país han expressat des de fa dècades quant a la immigració. L'exemple paradigmàtic d'aquesta ambivalència és, potser, un dels textos més influents en la política catalana —tant per la dreta com per l'esquerra— de l'època de la Restauració: *Notícia de Catalunya*, de Jaume Vicens i Vives. Vicens reconeix que “som fruit de diversos llevats i, per tant, una bona llesca del país pertany a una biologia i a una cultura del mestissatge”, però al mateix temps identifica el fenomen immigratori com la font de les tendències més descontrolades, de les pulsions més silvestres i perilloses del caràcter català. Aquesta ambivalència (també expressada en el llibre de Vicens cap a l'“amic espanyol”), en la meua opinió, no és altra cosa que un efecte de la subordinació.

Superar aquesta ambivalència i reconèixer obertament i tranquil·lament les resistències, les friccions i els conflictes que es deriven de la immigració (el nostre fet diferencial, no ho oblidem) és una condició indispensable per posar la immigració al centre del nostre

relat nacional i formular un projecte d'emancipació que aplegui una majoria social. La immigració (però no “els immigrants”) és, efectivament, un antagonisme que ens constitueix com a societat: qüestiona el que sabem i pensem de nosaltres mateixos, ens obliga a revisar el nostre propi relat col·lectiu, ens mostra que la nostra identitat —com qualsevol altra identitat— no és tan sòlida i estable com ens pensàvem, ens fa repensar com usem uns recursos que són per definició escassos, reconfigura uns espais que consideràvem propis i fixos.

La immigració és un antagonisme. I no és l'antagonisme una condició de possibilitat de la democràcia?

Entre el passat i el futur: tradició i nous començaments

Tota identitat es fonamenta en la creença en les pròpies identifications, i tot reconeixement en aquestes identifications és un malreconeixement. És per això que la nostra identitat no és tan estable, tan clara i precisa, tan segura com voldríem; sempre acaba fallant, i tanmateix no en podem prescindir. La desterritorialització de l'immigrant (la que experimenta l'immigrant, però també la que provoca l'immigrant en la societat que el rep) porta a la simultània afirmació i renegació de dues ficcions: les arrels i la puresa. Parlo de les arrels que l'immigrant vol conservar, la seva incontaminada identitat respecte a la societat que l'acull; parlo, també, de l'estranya creença en les arrels d'un país, que són el dipòsit de la puresa d'un suposat caràcter nacional; i parlo de la creença que les persones podem arrelar en els llocs, com si fóssim coliflors a l'hortet de *La casa de la pradera* i la nostra adquisició d'una nova identitat fos un fenomen “natural”. Però el procés que suposa adaptar-se a la nova societat, i l'adaptació d'aquesta mateixa societat a una nova situació, suposa renúncies importants, començant per aquestes mateixes ficcions de la puresa i les arrels.

Construir un nou relat de la catalanitat en què la immigració (el nostre fet diferencial) es trobi al centre podria ser el resultat final del necessari dol per aquestes renúncies. Es tracta d'un dol per uns paisatges deixats enrere, pels orígens perduts de l'immigrant; un dol per la fantasia perduda de les arrels; un dol per la mateixa idea d'arrel, que no és altra cosa que una fantasia construïda en el llenguatge, una metàfora que ens confon més que no ens ajuda; i un dol, també, per uns espais urbans que ja no reconeixem, i per la fantasia d'una suposada puresa que la societat catalana fa segles que no té. Aquest dol requereix energies, perquè és una forma de treball; però és un procés que té el seu final i

el seu resultat beneficiós. No ens podem instal·lar en el dol permanent per la puresa perduda, perquè significa no viure, o viure en l'ambivalència constant. Com afirma Adam Phillips, el dol és “un procés de deseiximent que allibera energies amagades”. Aquestes energies obren la possibilitat de nous començaments: la tasca de construir un nou relat de la catalanitat que celebri la nostra sang impura i convidi tothom que s'hi vulgui afegir a un projecte d'emancipació.

Aquest nou començament, però, requereix un ancoratge en el passat, i no ens el proporcionaran unes arrels inexistents, sinó la incorporació a la tradició cultural catalana. Aquesta tradició és una herència que els catalans de primera generació ens hem de fer nostra, perquè ningú ens l'ha deixat en testament. És el que fan escriptores com Najat El Hachmi i Maria Jaén, que, tot invocant els fundadors de la nostra tradició compartida, augmenten el seu llegat.

Un acte d'amor impersonal

L'acolliment a l'immigrant és un acte d'amor impersonal. Es tracta d'un amor promiscu, indiscriminat, que trenca barreres ètniques i de classe, un amor provisional i contingent, que no espera res a canvi ni fa promeses d'eternitat, i tanmateix és generós, i estrany, perquè va adreçat cap a persones que no coneixem de res. És un acte d'amor impersonal perquè fins a cert punt dissol la nostra personalitat (els nostres hàbits, els nostres lligams i afectes, les nostres expectatives), com a resultat d'acollir la sorpresa de l'altre: una sorpresa que ens disposa a deixar-nos sorprendre per nosaltres mateixos. És a partir d'aquesta sorpresa que les diferències es fan evidents, i que per tant apareix la possibilitat de crear espais on compartir allò que tenim en comú; espais on tots som lliures i iguals en la nostra impersonalitat promiscua, en el contacte fortuït i la relació inesperada.

Aquest amor impersonal no és tant l'*eros* sexual com l'*agapé* social: el banquet on compartim la prosperitat que entre tots hem creat. Aquest amor impersonal té un nom: *ciutadania*.

Un projecte democràtic i de vida en comú

Ser una nació d'immigrants ens empeny a reconèixer constantment la sorpresa de l'altre en nosaltres mateixos; no podem donar mai per suposada una identitat catalana estable, perquè en qualsevol moment ens sorprendrà la seva mutació. El nou relat que es deriva de ser una nació d'immigrants pren com a punt de partida la pluralitat inherent a la societat catalana: els nostres orígens són heterogenis, i cadascun de nosaltres és únic. Al mateix temps, el projecte d'emancipació que busca una majoria social a partir d'aquest relat posa l'èmfasi en aquelles coses que ens uneixen, començant per una humanitat compartida. No com una realitat ja existent, sinó com un projecte de vida en comú: la nació com a comunitat imaginada i projectada cap al futur.

Aquest projecte de vida en comú no redueix la ciutadania a la simple cohesió social i l'exercici d'uns drets. No tracta l'"immigrant" com un simple objecte d'aplicació de polítiques socials, sinó que a partir d'una interpel·lació radicalment democràtica, *amb formes amables*, el converteix en subjecte i interlocutor, és a dir, en ciutadà amb veu en l'àmbit públic. Aquesta interpel·lació democràtica i amable no exigeix tries impossibles, no nega ni obvia l'existència de l'adversari, permet l'expressió de la queixa sense que es vegi qüestionada la lleialtat, i fa possible articular identitats complexes.

El paper de la llengua comuna

El concepte de "llengua comuna" va entrar en circulació en el discurs polític i cultural fa una mica menys de 10 anys, i roman encara un concepte per desenvolupar, per desplegar. Tot sovint s'utilitza aquest terme de forma limitada, com si una llengua comuna fos simplement una "llengua de cohesió social". Però està clar que, de llengua de cohesió social —si per això entenem una llengua de comunicació inter-ètnica que garanteixi l'accés al món laboral i als serveis socials—, ja en tenim una: el castellà. Una llengua comuna és alguna cosa més; perquè en la llengua hi ha alguna cosa més que la llengua mateixa, irreductible a la seva forma, a la seva estructura, a les seves funcions, als seus usos.

La funció històrica del català ha estat convertir gent "de fora" en gent "d'aquí" de la manera més senzilla, barata i democràtica possible. El català és, doncs, una peça cabdal de la nació d'immigrants que som. Actualment a Catalunya es parlen més de 200 llengües; aquesta diversitat té un enorme valor econòmic que segurament és quantificable. Però el català té la legitimitat, el valor simbòlic, per esdevenir la llengua

que ens uneix, la llengua que tenim en comú malgrat els nostres orígens diversos, la llengua que treu l'etiqueta d'immigrant i dissol la distinció entre autòcton i immigrant. El català dóna accés a la tradició cultural d'aquest país; proveeix els catalans de primera generació d'un sentit d'ubicació cultural, un lloc en la història de Catalunya. Ens converteix en ciutadans lliures i iguals.

El projecte de convertir el català en la llengua comuna no busca el mínim comú denominador que simplifica i empobreix l'expressivitat de la llengua. Tot al contrari, és un programa de màxims, ja que aspira a la incorporació de nous accents, matisos i textures, a augmentar la riquesa i la complexitat dels discursos i les representacions sobre la identitat catalana. El projecte de la llengua comuna va més enllà de la *diversitat* lingüística: reconeix i celebra la *pluralitat* inherent a tota societat democràtica, la *complexitat* de les nostres identitats i realitats socials, i la nostra pròpia *multiplicitat* com a subjectes.

Un país d'oportunitats

Una nació d'immigrants és un país on un nou començament és sempre possible; un país que, en efecte, fa constantment la promesa d'un nou començament.

La subordinació que comporta la nostra situació colonial respecte de l'Estat espanyol no només afecta els catalans "de tota la vida": també perjudica les ambicions de prosperitat i progrés de les persones que s'incorporen a la nostra societat. Aquest és l'estímul principal per a incorporar-se a la gran promesa d'un nou començament que suposa el projecte d'emancipació nacional.

La incorporació a aquest projecte serà el resultat d'una adhesió alhora racional i afectiva. Per això és essencial no exigir tries impossibles, compromisos que els que portem més temps a Catalunya no hem estat disposats a assumir, ni més renúncies que les que la incorporació a la nova societat comporta per ella mateixa. Cal proporcionar recursos, estratègies, discursos per a la ubicació cultural i nacional dels catalans de primera generació; aquests instruments inclouen les polítiques d'igualtat i de benestar social, però no s'hi poden reduir. No es tracta només d'una qüestió de cohesió social, sinó d'entendre la identitat com una forma de capital que cal distribuir universalment, com un aspecte intangible del benestar: de crear oportunitats i proporcionar eines perquè els catalans de primera generació puguin afrontar amb seguretat els conflictes

íntims i socials que els pot suposar l'assumpció de la seva catalanitat i així arribin a culminar l'esforç dels seus pares o avis.

La incorporació de nous catalans a la nostra societat no és un procés tancat; forma part de la nostra història i del nostre futur. La naturalesa canviant de la nostra nació d'immigrants exigeix un relat contingent i provisional, sempre disponible a la seva revisió; i això implica un esforç constant que hem de poder sostenir.

=====

Barcelona, 23 d'Abril de 2009

TERCER CONGRÉS
CATALANISTA
2008-2009

ÀMBIT DE POLÍTICA

BASE SOCIAL DE LA INDEPENDÈNCIA DE CATALUNYA

3.3 Hegemonia en el catalanisme: unionisme / independentisme

Autora: Patrícia Gabancho

Esriptora i Periodista

És possible que la política catalana trobi la manera de justificar el mal resultat de les negociacions sobre el finançament (la crisi) o la vulneració de l'Estatut que representarà la sentència del Tribunal Constitucional (el gruix en continua vigent). Però hi ha una cosa que la política catalana no pot resoldre: com posar-se davant de la gent i plantejar-los com a projecte cent anys més d'anar a Madrid a pidolar un xic de recursos i una miqueta de traspastos. El catalanisme convencional és hereu de cent anys de pedagogia i regateig amb Espanya, exactament des que ara fa un segle la Lliga Regionalista (notem la denominació) va centrar la seva estratègia en la negociació continuada amb els governs del regne: ara et dono suport, ara em faig l'estreta, ara em dónes això, ara m'ho denegues. Aquest procés va portar, sempre voltat d'un anticatalanisme actiu, a l'escassa i discutida autonomia de l'Estatut republicà del 1932. I a la catàstrofe consegüent.

La democràcia actual obre un període de 30 anys de construcció espanyola. Una Espanya que havia de ser plural, però que ha resultat ser el mateix Estat de sempre amb una imatge més moderna. Un Estat molt centralitzat, amb una capital potent voltada de "ciutats de província" (això és Barcelona, i això explica les escasses inversions que s'hi fan) i amb infraestructures radials al servei de Madrid, incloses les futures connexions amb França; un Estat de cultura hegemònica, amb una certa tolerància vers les cultures *regionales*; un Estat que se sosté mitjançant una transferència excessiva de riquesa des de les regions productives (l'arc mediterrani) cap a les regions subvencionades quasi rurals, sistema que el nou model de finançament no corregeix; un Estat que descentralitza la gestió però es reserva el poder de decisió política; un Estat que envaeix competències un cop transferides.... etcètera. La descripció apareix cada dia en els titulars dels periòdics.

Aquesta és la realitat. Si el procés significués anar corregint les deficiències d'un Estat

sincerament autonòmic, es podria reclamar paciència als votants amb una certa legitimitat. Però el procés avança en sentit contrari i tendeix cada cop més a consolidar l'Estat centralitzat, esquerp i aviat tancat a tota nova modificació del procés autonòmic. Els dos grans partits, que maniobren per ocupar la major part del poder polític a Espanya (o tot), acabaran establint un pacte per tal de tancar el procés autonòmic amb un sostre realment baix, per sota del que marca l'actual Estatut. De passada, acotaran la representació dels partits *nacionalistes perifèrics* amb una modificació ja prevista de la llei electoral, per tal de “normalitzar”, com diuen, el joc polític.

I segurament recuperaran algunes de les competències transferides de manera oberta o subreptícia, perquè per la seva cohesió nacional necessiten exercir un poder *publicitable*, és a dir, d'àmbit social. El futur és això. Davant d'aquesta realitat, ¿cent anys més de pedagogia? Era intel·ligent, en el moment d'estrenar la Constitució, intentar la construcció de l'Espanya plural; però no és intel·ligent persistir-hi, un cop l'autonomia ha quedat com a via tancada i morta.

El cert és que la doble direccionalitat, més Espanya o més Catalunya, està encarnada en la política catalana en dos projectes antagònics de fons però no pas explícitament oposats en la forma. Una part juga a consolidar el projecte espanyol, una altra part continua defensant noves quotes d'autonomia, i totes dues parts es reclamen “catalanistes” amb petits accents diferencials. La gent, escamada davant la violència simbòlica de l'escomesa espanyola, li reclama a aquest catalanisme unitat per “plantar cara a Madrid”. Però els diputats del PSC, que són la peça que donaria sentit a una estratègia conjunta, continuaran fidels al projecte del PSOE, cada cop més descaradament espanyol i més obertament aliat de l'Espanya del PP, que és l'Espanya que comparteixen. A Catalunya, els dos projectes conviuen sense conflicte, perquè a diferència del que passa a Euskadi, hi ha un gran espai central de la societat que bascula (a vegades en la mateixa persona) entre la decantació catalana i l'espanyola. D'això se'n diu *sociovergència*. Ara bé, quan aquesta sociovergència, tàcita o explícita, juga el joc espanyol, consolida el projecte espanyol.

Mentrestant, la porció de la societat amb més consciència de la realitat es desanima i plega de qualsevol adhesió política. És un sector social orfe de representació. Un espai obert i creixent. Amb un punt de suport important: el catalanisme, en tot el seu arc de matisos, representa una amplíssima majoria social. L'espanyolisme explícit, a Catalunya, és minoritari. El problema de la política catalana és que el projecte català (més autonomia i més recursos) a la pràctica serveix

per a consolidar el projecte espanyol (l'Estat centralitzat de l'Espanya ¿moderna?), ja que no s'hi oposa. Si el catalanisme no trenca amb la dinàmica de mantenir vigent l'esquema autonòmic i doncs unionista, l'únic projecte actiu de la política catalana serà el projecte espanyol. És gràcies als eufemismes que abunden en el joc polític que aquesta dinàmica pot funcionar, però el beneficiari sempre és el projecte espanyol. Per exemple: davant del conflicte pel nou model de finançament, se li demana a CiU que no pacti d'estranguis amb el president Zapatero. Però qui hi pacta cada dia, sense que se li'n faci retret, és el PSC! (els 25 diputats adscrits al grup parlamentari del PSOE). Això, amb el suport del govern de la Generalitat, integrat per un partit catalanista que es vol independentista (ERC).

El catalanisme al·lega que no pot allunyar-se d'aquesta centralitat definida com a sociovergent. Però això és fals. Un partit ha de mirar la centralitat del seu propi espai polític, perquè és aquest espai el que li dóna l'exacta dimensió social que és capaç d'assolir.

I no hi ha dubte que l'espai del *catalanisme civil* s'ha radicalitzat davant l'evidència que la via autonomista està definitivament morta. Un seguit d'intel·lectuals operen, dia sí i dia també, com a pregoners d'aquesta veritat; molta gent n'està convençuda. Suficient per consolidar una minoria dirigent que bastaria per canviar l'esquema polític català: la minoria crea la dinàmica, la majoria segueix. L'excusa que una radicalització faria perdre vots al catalanisme moderat sempre és esgrimida pels partits espanyolistes (PP i PSC), com una advertència-mite que contribueix a deixar les coses com estan, que és el que necessiten per continuar *regionalitzant* Catalunya, físicament i moralment.

La política catalana haurà d'arreglar-se a l'entorn d'un nou projecte per al catalanisme d'ara: la independència. Cal moure la majoria social del catalanisme cap a aquesta direcció, serenament, democràticament. Això és responsabilitat de la base social del sobiranisme, avui estructurat en plataformes i entitats, però és sobretot responsabilitat dels partits polítics. Del partit que oficialment es reclama independentista (ERC) però més que res del partit que ostenta la majoria dins l'espai catalanista (CDC). Aquest projecte ha de marcar una nova hegemonia dins el catalanisme sincer. I la suma parlamentària d'aquestes dues forces (i qualsevol altra que pugui sorgir en el futur pròxim, com ara la CUP) dóna la majoria necessària per plantejar unilateralment la independència de Catalunya, o com a mínim, avançar-hi. És el moment d'aparcar qüestions que es poden debatre l'endemà de la independència (el model social) i d'oblidar retrets personals que no treuen cap a res en la política seriosa. Més que tornar a dir als catalans que calen cent anys més de pedagogia davant Espanya, és el moment de dir-los que cal un cop de cap per acabar amb aquesta submissió que està diluint el país. El segle XXI, que és el segle de la globalització, és el marc perfecte perquè visquin i prosperin entitats estatals petites, lliures i pròsperes. Exactament el que Catalunya no serà mai dins d'Espanya.

=====

Barcelona, 27 d'Abril de 2009

TERCER CONGRÉS
CATALANISTA
2008-2009

ÀMBIT DE POLÍTICA

BASE SOCIAL DE LA INDEPENDÈNCIA DE CATALUNYA

3.4 Mitjans de comunicació. Arguments unionista i independentista

Autor: Toni Aira

Doctor en Comunicació per la Universitat Ramon Llull, professor a la URL i a la UOC

Ja ho va dir el periodista Walter Lippmann, qualificat per Roosevelt com “l’home més brillant de la seva època als Estats Units”. I ho va dir concretament l’any 1922 en la seva obra de referència, *Public Opinion*: “Ens veiem en la necessitat de reconstruir l’entorn real en models més assequibles per poder moure’ns-hi. Podria dir-se que aquests models són com mapes que ens guien a través del món”. Els mitjans de comunicació són cada dia més aquests “mapes” imprescindibles per una gran majoria de ciutadans a l’hora d’orientar-se en la nostra contemporaneïtat. Als Estats Units, on les tecnologies de la comunicació sempre han anat unes passes més enllà que a la resta del globus, els efectes dels mitjans de comunicació fa dècades que són assumits com a claus en la configuració de les imatges mentals i la construcció social de la realitat. És evident que els mitjans de comunicació són els gran *agenda-setters*, els grans fixadors d’agenda dels nostres temps. El periodista i escriptor Roberto Saviano, des d’Itàlia, ho ha dit recentment en poques paraules a propòsit de la *Camorra*: “Si expliques quelcom, fas que existeixi”. Però avui dia no només compta que en l’agenda pública existeixin o no realitats concretes, ja que la construcció de la realitat en les societats mediàtiques contemporànies passa en bona part per com els mitjans de comunicació la representen. L’argument unionista a l’Estat espanyol fa dècades que va entendre aquest context. Però abans del franquisme, abans que aquest règim arribés i deixés petja i una inèrcia que ha estat molt útil a l’espanyolisme en la configuració del mapa mental de la nostra societat, abans de tot això a Catalunya va existir una mirada lúcida que des del catalanisme, per tant des de la modernitat i des de l’avantguarda, va identificar un nou mitjà de comunicació com a prioritari: la televisió.

Cada generació, cada època, somia la que està per venir. I els anys trenta del segle XX, des del periodisme, es va començar a confegir realitat en clau catalana. Només la violència va poder aturar aquest intent en sec, i així substituir aquella realitat naixent que començava a existir i a representar la nació catalana, per passar a anul·lar-la i a sotmetre-la a Espanya. Però la foscor i la grisor posteriors no poden esborrar aquella mirada lúcida que a través dels mitjans de comunicació, de la premsa, de la ràdio, del cinema i de la publicitat va trobar efectius portaveus dels canvis d'una societat que somiava a fer-se gran a cavall de la modernitat que l'envoltava.

Ho explica el professor Francesc Canosa en la seva tesi *–El somni d'una societat i d'un periodisme. La televisió de paper (1931-1936)–*: si no hi hagués hagut guerra civil hauríem tingut televisió al mateix temps que les quatre nacions capdavanteres: Estats Units, França, Anglaterra i Alemanya. Catalunya va ser el tercer país d'Europa en tenir emissora de ràdio. I és clar que aquesta mirada pionera, aquest surar en l'onada de la contemporaneïtat més trencadora, més avançada, més efectiva, no pot haver desaparegut, igual com la pròpia societat catalana, el seu profund sentiment nacional i les seves institucions no van desaparèixer malgrat els anys de submissió per la força de les armes.

És partint d'aquests preceptes, doncs, que ha d'arribar un nou salt, un nou avançar-se als temps, un nou surar amb els capdavanters, un nou explicar-se i per tant existir. Perquè ja està passant, però només a mitges. Perquè igual que Catalunya va agafar en les primeres posicions el tren de la ràdio i va estar a tocar de fer-ho amb la televisió, ara ho està fent amb Internet. Aquest és un tren que no se'ns ha escapat. Catalunya com a realitat nacional clarament diferenciada, activa, gairebé Estat, ja és a Internet. El puntCAT va marcar una inflexió que ja venia precedida per pioners en l'ús de la xarxa de xarxes. Pioners que són catalans i que ho van ser a nivell internacional. L'ebullició dels blogs (que ha arribat a donar nom al conjunt dels que es fan en català: la catosfera) és un altre indicador. I el naixement i proliferació de plataformes informatives, d'opinió i associatives a Internet segueixen insistint-hi.

Però el pas està fet només a mitges. Només, de moment, en aquest circuit paral·lel que existeix i que triomfa fora dels mitjans tradicionals. Uns mèdia, aquests segons, que efectivament encara veuen el circuit espanyol, de la realitat construïda en clau unionista espanyola. I ho fan a través del gran handicap que té el circuit catalanista, sobiranista,

independentista. A través dels grups mediàtics. A través d'aquesta gran mancança que tenim com a país, com a realitat nacional òrfena de relat en condicions. Perquè si bé és cert que hi ha nous *holdings* mediàtics nascuts al nostre país, la seva aspiració, fins a dia d'avui, ha estat i és Espanya. Aquest és el seu gran mercat, la seva gran aspiració, el gran mapa mental que imposen a la nostra societat sense més, sense resposta en condicions, sense competència real, sense alternativa plausible.

La lògica *lippmanniana*, la lògica del nostre temps, deixa clar que la visió que tenim del món no és tant la que ens donen els nostres sentits, sinó la que està configurada en la nostra ment. Com a conseqüència d'això, és obvi que els mitjans configuren un pseudoentorn entre l'home i el seu entorn real.

El pseudoentorn és una construcció cultural on els individus tenen un comportament que ha de ser avaluat com a resposta als estímuls rebuts. El pseudoentorn és la imatge que l'home es fa de les coses, allò que creu que està passant, la versió simplificada i simbòlica de la realitat, que li serveix per entendre-la.

Els ciutadans són estimulats per uns mèdia que es sumen als coneixements adquirits a les seves ments però que quan actuen no ho fan en cap pseudoentorn, sinó en la realitat. El comportament de l'home respon al pseudoentorn, però com que és comportament "efectiu", les conseqüències, si són actes, no actuen en el pseudoentorn on el comportament troba el seu estímulo, sinó en el veritable entorn on es desenvolupa l'acció. És una relació triangular, entre l'escena de l'acció, la representació humana d'aquesta escena i la resposta de l'home a aquesta representació, que té lloc en l'escena de l'acció.

Els individus, doncs, és obvi que es veuen obligats a actuar socialment a través de ficcions. I per ficció no cal entendre mentida, sinó la imatge, més o menys aproximada, que cadascú es fa de la realitat. La visió unionista de l'Estat espanyol amb una societat catalana diluïda en el seu magma no és mentida. És una realitat que es palpa però que igualment ha estat fixada de forma eficaç en la ment de molts ciutadans com a inevitable, com la "natural", la inevitable, la que ha estat i és. I aquest context condiciona. Com defensava Lippmann: *"Existeix un pseudoentorn, intercalat entre l'entorn i els individus, que estimula el comportament d'aquests. I (...) ja que es tracta de comportament, les seves conseqüències, si ens referim a actes, no operaran en el*

pseudoentorn que els hagi estimulat, sinó que ho faran en l'entorn real on transcorre l'acció". Per tant, allò que dicta la imatge mental té les seves derivacions en la determinació d'objectes, d'accions o inaccions, d'esperances, d'esforços i de sentiments dels individus. Un fet que també va ser observat pel sociòleg William Thomas, que l'any 1923 assegurava que "les situacions definides com a reals són reals en les seves conseqüències, de manera que la realitat interpretada passa a constituir-se com la realitat social per excel·lència".

Doncs bé, som, vivim, ens expliquen, en una realitat interpretada en clau unionista espanyola. El "normal" per als mèdia, per al pseudoentorn creat a base d'un imaginari mediàtic unidireccional, és ser espanyols amb matisos regionalistes (i les seves "peculiaritats"). La resta és estrany, "radical". Però la línia entre el que és "radical" i allò que és "modern", "normal", "inevitable" ve marcada en un terreny de joc no neutral, el d'uns mèdia pensats, subvencionats i confegits en clau espanyola.

Aquest és el país que tenim, el país que viu en un doble circuit mediàtic amb una de les dues potes clarament disminuïda i influïda per l'altra, per la dominant, per la més coherent amb els seus objectius fundacionals, per la realment influent, per l'espanyola. Som en aquest punt, però això no és inamovible. No cal resignar-s'hi i no és impensable que es pugui anar en una altra direcció, amb una altra correlació de forces (no necessàriament polítiques).

Com dedueix Lippmann, necessitem mapes per recórrer el món. El nostre entorn és massa gran, complex i fugisser per conèixer-lo directament. A més, tampoc estem preparats per a fer front i destil·lar, amb subtilesa, tota la diversitat i les infinites combinacions existencials que corren davant els nostres ulls. El món se'ns escapa, com si fos una cursa eterna, i l'hem d'explorar, divulgar i imaginar. Tenim eines, però hem de saber perquè serveixen, i també hem de saber utilitzar-les.

Jean Baudrillard va defensar que vivim en l'era del simulacre. Els catalans fa molts anys vivim en el simulacre d'una societat inevitablement sotmesa a una realitat que li és aliena per història, per dret, per sentiment. I a una classe política conformista li ha servit d'excusa perfecta, de gran coartada, uns mitjans de comunicació que han ajudat a generar una espiral del silenci (concepte desenvolupat per la politòloga alemanya Elisabeth Noelle-Neumann) que ha generat un cert consens (si no social, sí polític) al

voltant dels arguments unionistes. Els arguments independentistes han quedat en posicions clarament *outside* en el circuit mediàtic, en l'agenda dels mitjans, que en definitiva són qui marca allò que existeix, allò que no existeix i allò que de fer-ho hi és en unes o altres condicions, en aquest cas, en precàries i minoritzades condicions.

Conclusions

Aquests són els mitjans que volem tenir? Aquesta és la realitat que volem que ens expliquin? Podem seguir renunciant a explicar-nos a nosaltres mateixos? Podem seguir assumint com a inevitable que siguin els altres els qui ens expliquin? I si assumim aquesta última premissa, podem estranyar-nos, queixar-nos o denunciar que aquells que ens expliquen ho facin segons les seves regles, la seva ideologia i el seu mapa mental del món i del pseudoentorn que ens envolta? És aquesta la Catalunya que tenim, però no necessàriament la Catalunya que és, ni la que podria ser i esdevenir a ulls d'una majoria de la ciutadania.

En els últims temps, hi ha hagut un segon pas (encara tímid i incipient) en aquesta direcció. Al primer pas que va ser l'aposta per la Corporació Catalana de Ràdio i televisió en temps dels governs de Jordi Pujol (avui, Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuais), s'hi va sumar en els darrers temps del *pujolisme* i en les primeres passes del model de govern tripartit l'aposta per la creació d'un grup multimèdia pensat, engegat i que creix en clau catalanista, sobiranista, independentista, de país. I, molt important, la creació d'aquest embrió de grup mediàtic s'ha fet amb voluntat no testimonial, no *mohicana*, sinó amb voluntat de consolidar-se com a opció empresarial, rendible, sostenible econòmicament, i això, per descomptat, adaptant-se al llenguatge mediàtic més efectiu, identificant oportunitats i públics que estan esperant productes mediàtics, de consum i periodístics de qualitat, en català, i amb una mirada implícita, de base, coherent amb l'argument catalanista, català, sense necessitat de fer-ne gesticulació sobreactuada, assumint-lo per la via dels fets, de la quotidianitat, de la normalitat, del multimèdia, de la divulgació de la història, del coneixement del nostre entorn natural, de la producció literària, de la generació de material audiovisual que ens expliqui, de l'avantguarda en l'àmbit cultural, de l'oci i de les noves tendències.

És aquest un primer intent, encara tímid i encara massa dependent de la subvenció pública. Però està demostrant que és possible, que és factible, que té públic i que en pot tenir més. Que podria ser sostenible i menys dependent de l'Administració pública si el seu cas no fos l'excepció. Si l'aposta pels mitjans de comunicació, pels grups mediàtics pensats en clau nacional, fos assumida per la ciutadania, per un sector empresarial en creixent reconciliació amb la seva societat i per una classe política de moment massa condicionada pel circuit mediàtic espanyol. A aquesta mirada tàctica dels diferents actors socials se n'hi podria imposar una d'estratègica que, en coherència amb l'entorn, a la darwiniana, identifiqués els mitjans de comunicació com a imprescindibles en un context de societats mediàtiques on la realitat mediada esdevé realitat física, palpable, gairebé única per a una immensa majoria de la ciutadania. La força de les accions resideix en la lògica de la seva estratègia comuna. Aquest entorn comú, confegit amb els arguments catalans, catalanistes, sobiranistes, independentistes, només existeix avui dia a Internet i a mitjans de comunicació tradicionals que són minoritaris, per fragmentats, per aïllats, per dispersos, per poc efectius. Fins tot els mitjans públics del govern català no van gaire més enllà d'una mirada meteorològica coherent amb l'argument sobiranista.

L'empresa ho té clar de fa temps. A través dels seus DAFO (que analitzen Debilitats, Amenaces, Fortaleses i Oportunitats) plantegen una estratègia comunicativa coherent amb el paper que juguen els mitjans de comunicació en l'assoliment d'una visió, d'una projecció, d'un existir i d'un com fer-ho en societat. Tot plegat ha de partir d'una reflexió vehiculada a través de fets sobre on volem arribar i com volem fer-ho. I si analitzem el conjunt dels nostres mitjans de comunicació, quina és la conclusió? A on sembla que Catalunya vulgui arribar? I com sembla que vulgui fer-ho? La resposta: a través dels arguments unionistes. L'alternativa? Un nou entorn mediàtic que projecti efectivament un pseudoentorn que tingui conseqüències en la realitat, en el dia a dia, en el país que hi és, que és real però que no es mostra perquè ningú no l'explica amb els arguments catalanistes. Aquests són els riscos que es corren quan t'expliquen des de fora, o des de dins però amb arguments forans. L'espai comunicacional català teoritzat des de fa dècades pel professor Josep Gifreu encara no existeix en condicions. Però això no vol dir que no pugui ser real. Hi ha una societat catalana, un sentiment sobiranista, catalanista, que ha sobreviscut a un context (també mediàtic) hostil i bel·ligerant. Si ha estat així i encara ho és gràcies a moltes individualitats, que no es podria fer amb uns mitjans de comunicació que, de forma potent i amb ambició de grup, en recollissin la

realitat, que la representessin, que l'expliquessin i per tant que la fessin existir en conjunt, normalitzant-la, fent-la en el dia a dia més plausible per a un nombre creixent de ciutadans.

=====

Barcelona, 29 d'Abril de 2009

TERCER CONGRÉS
CATALANISTA
2008-2009

ÀMBIT DE POLÍTICA

BASE SOCIAL DE LA INDEPENDÈNCIA DE CATALUNYA

3.5 Sistema de partits i elecció de la classe política. Aprofundiment democràtic.

Autor: Sr. Salvador Cardús i Ros

Doctor en Ciències Econòmiques i professor titular en sociologia a la UAB

L'expressió política de la base social independentista

No descobreixo res de nou: és el sistema de partits polítics el que conforma els canals a través dels quals s'expressa la voluntat política dels ciutadans i no a l'inrevés. Són els partits els que forcen, tant com poden, els marcs dins dels quals pensem la política i actuem políticament, i són ells els que volen determinar què és rellevant i què no. És el cas, per exemple, de l'eix dreta-esquerra, que no és tant que existeixi en la pròpia 'realitat', ni que serveixi per discriminar amb claredat les preses de decisió dels governs i les seves conseqüències, i encara menys les nostres pròpies decisions. Tot al contrari, és un eix exagerat pels propis partits per tal d'establir una oposició significativa i alhora simple en les seves lluites simbòliques, a través de la qual puguin forçar la presa de posició dels electors. Tota l'organització al voltant del sistema de partits és pensada, d'altra banda, per donar-li estabilitat. Per posar només un exemple, és notori que la regulació dels temps i dels espais publicitaris en les campanyes electorals estan pensats per afavorir els que ja tenen representació parlamentària i per obstaculitzar qualsevol novetat. L'elector té, lògicament, el seu petit marge de maniobra per votar qui vulgui, però amb la consciència que com més es mogui del corrent central, més inútil esdevindrà el seu vot.

Per la seva banda, com se sap, la llei electoral que regeix en el nostre país també és pensada, fonamentalment, a favor dels interessos de la governació dels propis partits, fins i tot posant-la per davant dels interessos de la governació del país. Les llistes tancades fan que els partits desenvolupin unes estructures molt jerarquizades i endogàmiques, ja que finalment, des del punt de vista electoral, només compten uns

pocs noms. Alhora, forcen una cultura de lleialtats dòcils i disciplinades que faciliten el seu govern intern i anul·len les possibles veus discordants o prou ambiciosos com per competir amb els qui controlen el partit. La coneguda expressió d'Alfonso Guerra 'qui es bellugui no sortirà a la foto' és d'una exactitud extrema. Aquesta lògica interna dels partits redueix a la mínima expressió el debat ideològic intern i tot queda reduït al desenvolupament d'una fèrria disciplina de partit que asseguri que se seguiran les tàctiques imposades pels estratègics de l'organització. Això suposa un dramàtic empobriment dels partits ja que la cultura corporativa que els regeix tendeix a expulsar fora els perfils que podrien posar en qüestió les cúpules directives i en canvi reforça unes lleialtats la fortalesa de les quals és directament proporcional a la mediocritat dels que s'hi resignen.

El sistema polític, com es pot comprovar ara i adés, resisteix prou bé la desafecció del ciutadà i la seva discordança amb la voluntat popular. Malgrat la capacitat per crear 'estats d'excepció' electorals que volen forçar la participació electoral a cada convocatòria, com si ens hi anés la vida, la meitat de la població se'n sent indiferent o, cada vegada més, opta per una abstenció políticament activa, determinada per aquesta inadequació bàsica entre l'oferta i la demanda política. L'anàlisi, especialment des de 2003, dels transvasaments de vots entre partits o dels partits cap a l'abstenció, a Catalunya, no es pot entendre al marge d'aquest malestar produït pel desajustament entre allò que es pot votar i allò que el ciutadà voldria manifestar a través del vot. Un malestar que, d'altra banda, no es pot menystenir ni amb raons qualitatives ni quantitatives, ja que representa un gruix de vot conscient que, quan es mobilitza, fa pujar i caure governs. Tanmateix, com deia, el sistema resisteix millor aquesta desafecció que no pas sembla disposat a assumir els canvis que hauria de fer per acomodar-se millor a la voluntat popular. De manera que, finalment, tots els partits, diguin el que diguin, prefereixen menys participació electoral i més desafecció ciutadana que no pas fer front al risc que se'ls moguin les coordenades sobre les quals han trobat acomodació.

La conseqüència de tot plegat és que l'avenç notable de la base social independentista a Catalunya dels darrers deu anys -totes les dades disponibles fan pensar que és així- no troba el seu acomodament ni en els partits actuals, ni en els seus discursos, ni en les seves estratègies. Si bé ERC va ser capaç, fins el 2003, d'arreplegar el creixement d'aquest avenç, a partir de llavors va començar el seu propi 'temps de restar' i va deixar de sumar. Per la seva banda, a la vista de l'increment del vot independentista, CiU s'ha vist forçada a accentuar els seus perfils sobiranistes, però la

lluïta per una nova majoria que li permeti el retorn al govern sembla que posa fre a l'expressió oberta d'aquest decantament. Per dir-ho així, la Casa Gran demana dosis enormes d'ambigüïtat i màniga ample, i impedeix un pronunciament clar sobre quina és l'estació de destí final. El cas és que davant del cada vegada més evident abandonament de Catalunya a la seva (mala) sort per part de les estructures d'Estat -governamentals, judicials, mediàtiques...-, els eixos tradicionals de divisió dreta-esquerra o catalanisme-espanyolisme –i que alhora són els de negociació-, esdevenen menys significatius per a una colla cada vegada més gran de ciutadans. A diferència de les dretes i l'esquerres, que se'n pot ser molt o només una mica, o fins i tot ocupar un 'centre' que estalviï el pronunciament, o fins i tot en l'eix catalanisme –espanyolisme, on hi entre des del regionalisme i l'autonomisme moderat fins a l'independentisme, que també admet totes les tonalitats i matisacions, quan del que es parla és d'un eix de confrontació entre independentistes i unionistes, aquí, les mitges tintes ja no valen. Dificilment té cap sentit ser 'una mica independentista', o 'bastant unionista'. Subjectivament, hom pot estalviar-se de definir-se entre un front o l'altre mentre el marc del sistema polític segueixi insistint en la rellevància de l'eix ideològic dreta-esquerra o de l'eix sentimental espanyolisme-catalanisme. Però quan arriba el moment de definir-se políticament entre l'unionisme o l'independentisme -i que, com diria Miquel Martí i Pol “i arribarà, company, d'això no en dubtis”-, és cert que es pot saltar d'un front a l'altre, però en canvi al mig no hi queda gairebé res. Personalment, tinc la certesa que el dia que el dilema entre unionisme i independentisme sigui políticament pertinent, és a dir, que configurei part del marc de referència política i no sigui fàcil mantenir-s'hi indiferent, sortiran muntanyes d'independentistes de sota les pedres o, com es diu ara, de dins de l'armari. Entretant, la comoditat –vull dir, la rendibilitat- d'una ambigüïtat calculada o inconscient, predominarà.

Així doncs, els eixos dreta-esquerra i espanyolisme-catalanisme funcionen com a vies de tren que encarrilen l'expressió d'unes adhesions polítiques que obvien el debat que proposa l'independentisme. I la pregunta del milió és saber a partir de quin moment la base social de l'independentisme tindrà prou força com per provocar un descarrilament d'aquest estat de coses. Si hem de fer cas de les advertències al govern espanyol de l'actual president de la Generalitat, José Montilla, o del màxim dirigent de CiU a Madrid, Josep Antoni Duran i Lleida, el perill de descarrilament és cada vegada més a prop. Que quedi clar que ells avisen perquè no el volen i preferiren que tot seguís ben encarrilat per la via habitual. En canvi, no cal dir que si haguéssim de fer cas de l'espanyolisme més recalitrant, fa dies que segons ells el tren circula fora de la via.

Darrerament, fins i tot sembla que l'independentisme amb responsabilitats de govern se sent incòmode davant l'amenaça de sortir de la via, com quan s'han xiulat els símbols espanyols i Joan Ridaó d'ERC ha dit que això no li agradava, coincidint amb els gustos de Zaragoza o Duran i Lleida, i tal com Pujol també va dir que el disgustaven els xiulets al Rei ara fa vint anys a l'Estadi de Montjuïc i pels quals va acabar demanant disculpes al monarca. Sigui com sigui, no s'han de desconsiderar les advertències, les anàlisis o les consideracions d'uns i altres, ni les dels que ja ens veuen fora de la via, ni les dels que s'afanen per tal que restem encarrilats, ni tampoc les d'aquest independentisme que, de tan tranquil -com l'havia definit Ramon Barnils-, a vegades sembla encantat.

Deia que la gran qüestió és saber en quin moment una base social és prou sòlida, o prou ample, com per fer descarrilar el tren. O, millor dit, per encarrilar-lo en un ample de via propi. Una possibilitat és intentar, com ha dit algú, 'dinamitar' els actuals equilibris. No és fàcil, perquè qualsevol intromissió en aquesta direcció és molt mal rebuda, naturalment. Ciudadanos era una plataforma destinada a desestabilitzar, des de dins, els equilibris actuals, i a favor de l'unionisme. Déu n'hi do, la seva entrada de cavall sicilià al Parlament! Però és notori que no han pogut resistir la tensió i són ells els qui han explotat a mitja legislatura. Ara hi ha rumors d'iniciatives en el sentit contrari i, en contra del que solen dir els pronòstics més oficials, una candidatura independentista transversal, crec que tindria força possibilitats de fer forat electoral i ser al Parlament. En canvi, no estic tan segur que, un cop dins, pogués resistir la pressió d'un sistema que toleraria molt malament la seva entrada en joc, en la mesura que desbarataria totes les estratègies fins ara imaginades. Tot dependria de la capacitat dels seus elements per resistir el xoc i, és clar, del suport popular.

Si, finalment, la base social independentista no tingués una opció electoral per expressar allò que és el seu marc principal de referència política, és a dir, per fer ben visible el dilema unionisme-independentisme, el més probable és que en molt bona part seguís engruixint l'abstencionisme actual. Paradoxalment, es podria donar el cas que mentre la base social independentista creix, l'independentisme polític al Parlament seria menor. I com que a la taula d'en Bernat, qui no hi és no hi és comptat, la pèrdua de contacte polític entre Parlament i societat encara seria més gran. La confortabilitat política de la cambra catalana aniria en detriment de la seva representativitat i, en definitiva, de la seva legitimitat democràtica popular. I no em sembla pas un bon escenari de futur.

Com que mai no he estat partidari en política del 'ara o mai', no diré que estem davant d'un moment transcendental i irrepetible. Qui sap que es pot tardar a encarrilar

bé el nostre futur. Tot depèn de la intel·ligència política de l'independentisme, i a fe de Déu que fins ara l'ha tinguda limitada pels experts en escissions a partir de més de tres militants. Bromes a part, el cert és que ara com ara, la base social de l'independentisme va a la deriva, buscant qui sigui capaç de fer de maquinista. El futur és obert, més obert que mai. I aquesta ja és una magnífica notícia.

=====

Barcelona, 30 d'abril de 2009

TERCER CONGRÉS
CATALANISTA
2008-2009

ÀMBIT DE POLÍTICA

BASE SOCIAL DE LA INDEPENDÈNCIA DE CATALUNYA

3.6 Església catòlica i independència de Catalunya

Autor: Sr. Joan Vallvé.

Ex-Conseller de Catalunya i ex diputat al parlament europeu

Josep Ramon Bassas, Manuel Cardenya, Concepció Huerta, Pedro Júdez, Joan Vallvé i l'Equip Coordinador de l'EPPC (Equip Pastoral de la Política de la Comunicació)

Es tracta d'analitzar davant d'un eventual procés d'independència de Catalunya en relació amb la resta de l'estat espanyol, quina seria la reacció de l'Església. En el benentès que aquesta reacció no ha d'ésser analitzada únicament com una actuació a posteriori de l'acte d'independència, sinó que es fa necessari considerar també el seu rol durant el procés, llarg o curt, que precediria el moment de l'acte d'independència.

El nom de la ponència porta per títol la referència a l'Església catòlica exclusivament. Avui, en la cloenda del primer decenni del s XXI, tindria potser més sentit parlar del paper que podrien tenir "les esglésies" que conviuen en el si de la societat catalana i algunes de les quals tenen una influència no menyspreable en col·lectius que han arribat a Catalunya durant els darrers deu anys. Em refereixo a les diverses esglésies protestants, anglicanes, ortodoxes i també a altres confessions no cristianes. En tot cas no hi entrarem per bé que és un camp prou important i que s'haurà de treballar.

Tanmateix, la confessió catòlica romana té una implantació molt més gran que totes les altres plegades, té també uns interlocutors clars, una doctrina sobre el fet nacional i el dret de les nacions a l'autodeterminació que ens és favorable, i no té en el seu cos legislatiu cap directriu contrària al reconeixement de legitimitats nacionals¹. Malgrat aquests factors que poden ser favorables, la presa de posició particular d'alguns prelats i teòlegs podria no ser-ho, com s'ha esdevingut en el passat. També s'ha de tenir present

¹ El Codi de Dret Canònic no fa cap referència a com han de ser les relacions de l'Església amb les autoritats polítiques.

que la confessió catòlica és l'única confessió religiosa, el líder de la qual té reconeixement internacional de Cap d'Estat; que el Vaticà pot tractar la resta d'Estats en posició d'igualtat; i que la diplomàcia vaticana és la més antiga i experimentada del món occidental. Tot plegat fa que sigui necessari estudiar amb especial cura com hem d'enfocar les relacions amb l'Església Catòlica per no generar entrebancs innecessaris al procés d'independència de Catalunya.

Tractant-se del catolicisme, cal distingir entre les dimensions de doctrina i els aspectes de govern, dins els quals, al seu torn, també convé distingir entre les dimensions pastorals, que depenen dels bisbes de cada territori, i els aspectes diplomàtics que depenen del Vaticà. Ho farem tot seguit a la llum d'unes consideracions doctrinals, pastorals i diplomàtiques.

Consideracions històriques

La situació de l'Església catòlica a la Catalunya d'avui és hereva de més de mil anys d'història, des de la constitució de Catalunya com a nació en una època en què el poder eclesiàstic tenia màxima influència en el poder polític. En són testimonis els noms d'Oliba, dels comtes catalans i posteriorment dels reis de la corona d'Aragó, amb moments de fidelitat i també d'enfrontament amb el papat. D'un d'aquests enfrontaments se'n deriva la impossibilitat de bastir un reialme a ambdós costats dels Pirineus: Muret.

La pèrdua de la monarquia catalana a la fi del s XV fa que la jerarquia eclesiàstica s'acosti a la cort de l'estat i allunyi la seva vinculació amb el poble de Catalunya. Des del poder de l'estat amb la col·laboració de la jerarquia de l'església s'intentà una castellanització de Catalunya: recordem la incorporació forçada de Montserrat a la congregació de "San Benito de Valladolid" l'any 1493, vinculació que es mantingué fins al 1835.

Aquests fets no impedeixen que la religiositat popular implori la jerarquia eclesiàstica per enfrontar-se a un poder civil que li és hostil. Recordem en aquest sentit el "Corpus de Sang" i el canonge Pau Clarís.

En el segle XIX el rol dels eclesiàstics en la renaixença va ser molt important, sobretot pel que fa a la recuperació de la utilitat de la llengua, com ho palesen la seva presència

en el catecisme- bisbe Morgades (1826-1901)- i també en la literatura: Jacint Verdaguer, Jaume Collell. Torres i Bages, amb la seva obra la “Tradició Catalana” posa les bases d’una de les fonts que alimentaran el catalanisme, l’altra va tenir el seus orígens, més laics, en el federalisme de Valentí Almirall.

Durant el segle XX fins a la guerra civil, la contribució de personalitats eclesiàstiques a la consolidació de la llengua va ser remarcable. Esmentem les edicions de la Bíblia de Montserrat, de la Fundació Bíblica Catalana i del Foment de Pietat i les persones de l’Abat Marcet de Montserrat, del P. Miquel d’Esplugues, caputxí, i del pare Ignasi Casanovas (1872-1936), jesuïta, que les varen dirigir. Recordem que el Foment de Pietat Catalana va publicar fins al 1936 més de cinc milions de llibres i opuscles en català. Amb posterioritat s’han fet noves edicions de la Bíblia, particularment la “Bíblia catalana, traducció interconfessional” promoguda per l’Associació Bíblica de Catalunya.

El moviment de la Federació de Joves Cristians de Catalunya, creat l’any 1931, representà una contribució dels joves vinculats a l’Església cap a posicions de defensa del país i del seus signes d’identitat. El seu president fou Fèlix Millet, i en foren vicepresidents Pere Tarrés i Alexandre Simon. Va ser un moviment que hagués pogut tenir un paper important sense l’ensulsiada de 1936. Un precedent d’aquesta mobilització de joves foren els Pomells de Joventut, creats per Josep M. Folch i Torres, que foren dissolts per la dictadura militar l’any 1923.

La jerarquia eclesiàstica a Catalunya, durant la segona República es caracteritza, d’una banda, per aquells que exhibiren actituds respectuoses amb el nou sistema polític i que s’esforçaren en afavorir la convivència, com el cardenal Vidal i Barraquer i, de l’altra pels que feren el possible per donar suport a l’aixecament faccions com els bisbes Gomà i Irurita. La carta Pastoral dels bisbes de l’estat de suport a l’alçament i també la coratjosa actitud dels, pocs, que no volgueren signar-lo, marquen una diferència.

És bo recordar les paraules del canonge Carles Cardó (1884-1958) a la seva obra “Les dues tradicions. Història espiritual de les Espanyes”:

“Les tres idees fonamentals del patriotisme hispano - castellà: consubstancialitat catòlica - espanyola, messianisme nacional i guerra santa. Aquestes idees que durant els segles XVI i XVII havien informat la totalitat, o poc menys, de la població, passaren després de la forta influència de l’Enciclopèdia francesa, a ésser distintives de la dreta, potser diríem millor de l’extrema dreta, i formaren la trama de la tragèdia espanyola des de 1812 als nostres dies”

El mateix canonge Cardó és un exemple de clergue que hagué d’exiliar-se l’any 1936 i no volgué retornar a un estat amb una dictadura fins a l’any 1954, envellit i malat.

L’Església catòlica oficial durant el franquisme va restar fidel i servil davant del nou règim: no cal recordar les afirmacions que sobre el dictador feren els bisbes de Lleida, de Tortosa i el Cardenal de Tarragona. Tampoc aquella frase atribuïda a Manuel Moll Salord:”Mientras sea obispo de Tortosa no autorizaré ninguna misa en catalán”

Una jerarquia que seguí fidelment les consignes de castellanització del país. “Hable en cristiano”

Al costat de la jerarquia oficial caldria esmentar el nom de tants capellans que, tot i tenir present el drama que el país va viure els primers mesos que seguiren a l’aixecament militar i a la persecució religiosa, restaren fidels a la llengua i a la cultura pròpia, que feien presents al catecisme, a la predicació i més tard a les publicacions eclesiàstiques. Esmentem els intel·lectuals Miquel Batllori, Basili de Rubí, Josep Sanabre, Manuel Trens, Higini Anglès, Manuel Bonet i tants d’altres.

Esmentem dos homes de la jerarquia catòlica que actuaren fidels a Catalunya durant els anys seixanta: el bisbe Masnou de Vic i l’Abat Escarré. D’entre les seves realitzacions podem destacar la possibilitat de les primeres publicacions periòdiques en català: Cavall Fort i Serra D’Or.

El bisbe Masnou, en el seu llibre “El problema català” es refereix al Codi Moral Internacional de Malines (Mechelen) i diu així:

“Una minoria nacional té, indubtablement, el dret de subsistir en el si d’una col·lectivitat més àmplia que l’enclou, conservant i desenvolupant les seves

particularitats culturals. L'Estat al qual pertany té el deure d'ajudar-la en això amb tot el seu poder. Si amb el pretext de salvaguardar la seva unitat, practica, contra una minoria, una política brutal d'assimilació i anivellament, falta a la seva missió, i llavors el separatisme de la nacionalitat oprimida, si no disposa d'altres mitjans, ni s'oposa al bé comú internacional, pot trobar-se legitimat”.

De l'Abat Escarré podem resumir el comentari extret del llibre “El Vaticà i Catalunya. El nomenament de Mons. Gonzàlez Martín a l'arquebisbat de Barcelona” Genèva 1967, pàgina 22

“L'afer abat Escarré és un dels capítols més gloriosos de la història de l'Església Catalana i un dels més tèrbols de la política religiosa del govern espanyol que sovint ha comptat amb la col·laboració de certs medis vaticans. No cal recordar, ens sembla, les cèlebres declaracions del Pare Escarré a “Le Monde” (14-11-1963) on denuncia el fariseisme d'un Règim com l'espanyol que es proclama catòlic, al mateix temps que l'abat demana la llibertat de consciència, la fi de les discriminacions nascudes de la guerra civil i defensa la personalitat nacional de Catalunya des d'una visió eclesiàstica. L'exili i les vexacions a què ha estat sotmès l'Abat de Montserrat (al qual darrerament han tret el títol de la famosa abadia catalana) responen exclusivament a una situació límit d'infeudació de l'Església a l'Estat espanyol amb la complicitat d'alguns representants de la diplomàcia vaticana.”

No podem esmentar totes aquelles actuacions de membres de l'Església de Catalunya que comportaren explícitament o implícita un reconeixement de la realitat catalana i del seu fet nacional. Recordem la constitució del sindicat democràtic d'estudiants als caputxins de Sarrià, l'any 1966, la manifestació de capellans contra la tortura (11 de maig de 1966). Mossèn Armengou va publicar “Justificació de Catalunya” una obra introductòria i entenedora de la catalanitat i del servei al país. El caputxí Jordi Llimona ho concretà, uns anys més tard en el seu llibre “L'hora dels pobles”

El document dels bisbes catalans, de la Conferència Episcopal Tarraconense: “Arrels Cristianes de Catalunya, 11 de desembre de 1985, constitueix una afirmació inequívoca de reconeixement de la nostra cultura, de la nostra història vinculada a la realitat religiosa i del fet nacional de Catalunya.

“Com a bisbes de l'Església a Catalunya, encarnada en aquest poble, donem fe de la realitat nacional de Catalunya, afaiçonada al llarg de mil anys d'història i també reclamem per a ella l'aplicació de la doctrina del magisteri eclesial: els drets i els valors culturals de les minories ètniques dins d'un Estat, dels pobles i de les nacions o nacionalitats han de ser respectats i, fins i tot, promoguts pels Estats, els quals de cap manera no poden, segons dret i justícia perseguir-los, destruir-los o assimilar-los a una altra cultura majoritària. L'existència de la nació catalana exigeix una adequada estructura jurídic-política que faci viable l'exercici dels drets esmentats. La forma concreta més apta per al reconeixement de la nacionalitat, amb els seus valors i prerrogatives, pertoca directament a l'ordenament civil”

Aquest suport a la realitat nacional catalana ha anat de costat amb la preocupació per la realitat social del nostre país i en aquest sentit el nom de Joan Carrera, prevere a Santa Eulàlia a l'Hospitalet i director de l'editorial Nova Terra, és un exemple prou clar.

Tot aquest moviment va portar a la celebració del Concili Provincial Tarraconense, el 21 de gener del 1995, i també a l'intent, fins ara no reeixit, de constituir una Conferència Episcopal Catalana, i que ha comptat amb l'oposició frontal de la Conferència Episcopal Espanyola amb el suport de certs estaments del Vaticà. En tot cas caldrà preguntar-se com en altres àmbits: primer la conferència episcopal o primer l'estat i la conferència episcopal ja vindrà sola.

Consideracions doctrinals

La doctrina catòlica és totalment favorable al dret a l'autodeterminació, com es pot veure pel resum que fa un document de màxim rang que recentment ha compilat el desenvolupament de la Doctrina Social de l'Església (DSE) sobre aquesta qüestió:

La Persona humana i els seus drets. Els Drets Humans. Drets dels pobles i de les Nacions

El camp dels drets de l'home s'ha estès als drets dels pobles i de les Nacions, ja que el que és veritat per a l'home ho és també per als pobles. El Magisteri recorda que el dret internacional es basa sobre el principi de l'igual respecte, per part dels Estats, del dret a l'autodeterminació de cada poble i de la seva lliure cooperació en vista del bé comú inicial de la humanitat. La pau es fonamenta no només en el respecte dels drets de

l'home, sinó també en el dels drets dels pobles, particularment el dret a la independència.

Els drets de les Nacions no són sinó els drets humans considerats a aquest específic nivell de la vida comunitària. La Nació té un dret fonamental a l'existència; a la pròpia llengua i cultura, mitjançant les quals un poble expressa i promou la seva sobirania espiritual; a modelar la seva vida segons les pròpies tradicions, excloent, naturalment, tota violació dels drets humans fonamentals i, en particular, l'opressió de les minories; a construir el propi futur proporcionant a les generacions més joves una educació adequada. L'ordre internacional exigeix un equilibri entre particularitat i universalitat, a la realització del qual estan cridades totes les Nacions, per a les quals el primer deure segueix sent el de viure en pau, respecte i solidaritat amb les altres Nacions². (Pontifici Consell Justícia i Pau, Compendi de Doctrina Social de l'Església, n. 157).

D'altra banda, amb la mateixa contundència que reconeix el dret a l'autodeterminació, la Doctrina Social de l'Església (DSE) no concreta el resultat que ha de tenir l'exercici d'aquest dret, ni la forma com s'ha d'exercitar. És tradicional la doctrina de la indiferència davant les formes de govern, mentre siguin respectuoses dels Principis Bàsics de la DSE (bé comú, subsidiarietat, participació i solidaritat). Per això, igual que la DSE no manifesta cap preferència particular davant la disjuntiva monarquia–república, no té resposta sobre quina és la millor forma d'organitzar l'Estat, i tan admissible és per a la DSE l'organització federal, com ho seria en l'imperi plurinacional, l'estat autonòmic, o l'estat–nació³.

En tercer lloc, també s'ha de tenir present que la religió catòlica mai no pot esdevenir una religió fundadora d'identitat nacional, com explicava Prat de la Riba rebatent les doctrines tradicionalistes que intentaven fundar l'ésser espanyol o català sobre les arrels cristianes:

És un contrasentit inexplicable fer de la religió catòlica, que és per la seva naturalesa universal, un element de diferenciació dels pobles. Pel seu origen, pel seu fi, per la seva doctrina i per la seva missió social, la religió catòlica és incompatible amb l'acció

² La traducció és nostra. Pot consultar-se en diverses llengües a www.vatican.va

³ Això és conseqüència de la distinció teològica tradicional entre realitats *contingents* i realitats *necessàries* per la salvació, que són molt poques. Tot catòlic té plena llibertat de pensament en les coses contingents.

nacionalitzadora que se li atribueix. Causa d'individualització social només ho podrien ésser les religions antigues, les religions naturals, que naixien a cada poble com els altres elements de la vida popular, com el dret, com la llengua. Mai no ho podrà ésser la religió de totes les nacions i llengües. (Prat de la Riba, La Nacionalitat Catalana, Ed. 62, p. 132).

D'altra banda esdevé necessari analitzar quina ha estat fins ara la reacció del conjunt de la Jerarquia de l'Església espanyola, davant la realitat plurinacional de l'estat i quina podria ser en el futur davant un procés d'independència de Catalunya.

Consideracions pastorals

Centrarem aquestes consideracions en el paper dels bisbes, ja que en el catolicisme, a diferència d'altres confessions cristianes, el bisbe és qui té tota l'autoritat en el seu territori, autoritat que pot delegar en els capellans, diaques o religiosos de la seva diòcesis, que són col·laboradors seus amb diversitat de títols i graus. A partir dels 1950, i especialment després de l'aprovació del Codi de Dret Canònic de 1983, els bisbes procuren treballar de comú acord al sí de les conferències episcopals de cada territori⁴.

Doncs bé, malgrat que la doctrina sigui clarament favorable al dret a l'autodeterminació, i clarament indiferent respecte a com s'ha d'exercitar aquest dret, l'aplicació pastoral d'aquesta doctrina pot diferir en funció de molts factors. Hi entren en joc consideracions prudencials de sol·licitud pastoral, de govern i de ciència política, i també hi influeix la posició personal i les conviccions dels pastors, no només com a governants sinó també com a membres ells mateixos d'una nació.

En aquest sentit ens remetem al document de l'any 2002: "Valoración moral del terrorismo en España, de sus causas y de sus consecuencias. Instrucción Pastoral" El document havia estat concebut inicialment com una defensa de la unitat d'Espanya, però davant la reticència d'alguns bisbes, catalans i bascos, es va decidir fer un document sobre el terrorisme per bé que també es condemna clarament qualsevol intent de separació, assolit per mitjans democràtics.

⁴ cfr. Codex Iuris Canonici, 447 i ss. La Conferència Episcopal no té, però, autoritat pròpia. L'autoritat només la té el bisbe: autoritat *pròpia* i *ordinària*, que no deriva del Papa, sinó del sagrament de l'orde, si bé s'exerceix amb i sota ell i sense separació de poders entre legislatiu, executiu i judicial. Això sí: el bisbe només és un administrador (1 Corintis, 4, 1).

En canvi, l'any 2002, la Conferència Episcopal Espanyola (CEE) va publicar una Carta Pastoral en la que prenia una posició inequívoca a favor del manteniment de la unitat d'Espanya, després de valorar que aquesta unitat forma part del bé comú i d'argumentar feblement que la doctrina sobre el dret a l'autodeterminació només és aplicable a casos molt particulars i no aplicables a Espanya⁵. La resposta que va tenir aquella Pastoral no va ser proporcionada⁶, i a més la pròpia CEE l'ha citada de nou en dues ocasions més de la recent història espanyola. De manera que, en la pràctica, es corre el risc que aquesta pastoral acabi generant una confusió que tregui legitimitat al procés de Catalunya cap a la independència.

-“Las naciones, en cuanto ámbitos culturales del desarrollo de las personas, están dotadas de una “soberanía” espiritual propia y, por tanto, no se les puede impedir el ejercicio y cultivo de los valores que conforman su identidad. Esta “soberanía” espiritual de las naciones puede expresarse también en la soberanía política, pero ésta no es una implicación necesaria. Cuando determinadas naciones o realidades nacionales se hallan legítimamente vinculadas por lazos históricos, familiares, religiosos, culturales y políticos a otras naciones dentro de un mismo Estado no puede decirse que dichas naciones gocen necesariamente de un derecho a la soberanía política”

-“Las naciones, aisladamente consideradas, no gozan de un derecho absoluto a decidir sobre su propio destino. Esta concepción significaría, en el caso de las personas, un individualismo insolidario. De modo análogo, resulta moralmente inaceptable que las naciones pretendan unilateralmente una configuración política de la propia realidad y, en concreto, la reclamación de la independencia en virtud de su sola voluntad. La “virtud” política de la solidaridad, o, si se quiere, la caridad social, exige a los pueblos la atención al bien común de la comunidad cultural y política de la que forman parte. La Doctrina Social de la Iglesia reconoce un derecho real y originario de autodeterminación política en el caso de una colonización o de una invasión injusta, pero no en el de una secesión”

-“En consecuencia, no es moral cualquier modo de propugnar la independencia de cualquier grupo y la creación de un nuevo Estado, y en esto la Iglesia siente la obligación de pronunciarse ante los fieles cristianos y los hombres de buena voluntad.

⁵ *Valoración moral del terrorismo en España, de sus causas y de sus consecuencias*. Instrucción Pastoral aprobada en la LXXIX Asamblea Plenaria (novembre de 2002), nn. 28 i 29.

⁶ Els bisbes de la CET no van pronunciar-se apart, ja que la instrucció es referia sobre tot al problema del terrorisme i el nacionalisme basc; i lògicament ells també formen part de la CEE. L'única resposta va venir de dos teòlegs catalans: A.M.Oriol, i J.Costa., *Fet nacional i magisteri social de l'Església*, Tibidabo edicions. Barcelona 2003.

Cuando la voluntad de independencia se convierte en principio absoluto de la acción política y es impuesta a toda costa y por cualquier medio, es equiparable a una idolatría de la propia nación que pervierte gravemente el orden moral y la vida social. Tal forma inmoderada de “culto” a la nación es un riesgo especialmente grave cuando se pierde el sentido cristiano de la vida y se alimenta una concepción nihilista de la sociedad y de su articulación política. Dicha forma de “culto” está en relación directa con el nacionalismo totalitario y se encuentra en el transfondo del terrorismo de ETA”

“España es fruto de uno de estos complejos procesos históricos. Poner en peligro la convivencia de los españoles, negando unilateralmente la soberanía de España, sin valorar las graves consecuencias que esta negación podría acarrear, no sería prudente ni moralmente aceptable”

“La Constitución es hoy el marco jurídico ineludible de referencia para la convivencia. Recientemente, los obispos españoles afirmábamos: “La Constitución de 1978 no es perfecta, como toda obra humana, pero la vemos como el fruto maduro de una voluntad sincera de entendimiento y como instrumento y primicia de un futuro de convivencia armónica entre todos” Se trata, por tanto, de una norma modificable, pero todo proceso de cambio debe hacerse según lo previsto en el ordenamiento jurídico”

“Pretender unilateralmente alterar este ordenamiento jurídico en función de una determinada voluntad de poder, local o de cualquier otro tipo, es inadmisibile. Es necesario respetar y tutelar el bien común de una sociedad pluricentenario”.

Posicionament de la Jerarquia Eclesiàstica

Al costat de la presa de posició dels bisbes de la Conferència Episcopal espanyola, hem de recordar la del magisteri dels Papes davant el dret dels pobles i les nacions a defensar la pròpia identitat cultural i a atorgar-se aquell marc legal que ho pugui garantir. En aquest sentit acompanyem unes referències obtingudes gràcies a l'acció de recerca de mossèn Antoni Oriol i Tàtaret. Ho fem seguint un ordre cronològic des de Pius XI ençà:

Pius XI en la seva primera encíclica, Urbi Arcano 1922, contraposà el patriotisme i l'amor immoderat a la nació, "el nacionalisme", a partir de la tesi que tots els pobles són germans i tenen dret a viure i a progressar. A l'inici dels anys trenta, denuncià enèrgicament les amenaces , interiors i exteriors, de noves guerres, i els nacionalismes i internacionalismes econòmics de caire imperialista. L'any 1937, amb la Mit brennender Sorge, refusà el racisme i la ideologia de la religió nacional. L'any 1938 distingí

lúcidament entre el nacionalisme “exagerat”, especialment amb referència a les missions, i el nacionalisme “just, moderat i temperat, associat a totes les virtuts”.

Pius XII, ja des de l'inici del seu ensenyament, ens indica l'estrella polar de l'apostolat de l'Església, la síntesi de particular i universal, que se situa a les antípodes de l'uniformisme. El dret a la vida i a la independència de totes les nacions, grans i petites, constitueix un postulat fonamental de la doctrina social de l'Església. Un estat moralment ordenat ha de respectar les minories nacionals existents en el seu si, i aquests hi han de complir els deures civils comuns. El dret d'autodeterminació dels pobles és inviolable.

Joan XXIII, en la seva Encíclica *Pacem i Terris*, 11 d'abril de 1963, escrivia: “Advertim finalment en els nostres dies que la convivència humana ha fet el pas cap a una configuració social i pública totalment nova. En efecte, atès que tots els pobles han reivindicat la llibertat o bé la reivindicaran, per aquesta raó s'esdevindrà que, en breu, ja no hi haurà pobles que en dominin altres ni que se subjectin a una potestat aliena.

Els homes, en efecte, de tots els pobles, o bé ja són ciutadans d'una comunitat política lliure o bé ja són a punt de ser-ne; i cap comunitat ètnica no vol estar sotmesa a un poder aliè. Perquè en aquest temps que és el nostre han esdevingut anacròniques les opinions, aferrades a tantes generacions, en virtut de les quals certes classes assumien un lloc inferior, alhora que altres exigien el protagonisme sigui per posició social, sigui per raó de sexe, sigui per categoria política”

Pau VI en el document sinodal *De iustitia in Mundo* de l'any 1971, manifestava:

“Quan els pobles en desenvolupament assumeixin la causa de la seva sort futura amb una ferma voluntat de promoció, malgrat que no assoleixin finalment l'èxit manifestaran autènticament llur personalitat pròpia. Ara bé, per a respondre a la injusta desigualtat de relacions existents dins l'actual conjunt social de món, un cert nacionalisme responsable aporta a aquestes nacions l'impuls necessari per accedir a llur pròpia identitat”

Pau VI, en el seu parlament al Col·legi Cardenalici l'any 1973 afirmava: “Sí, fins que els drets de tots els pobles, entre els quals hi ha el dret a l'autodeterminació i a la independència, no seran degudament reconeguts i honorats, no podrà existir pau

veritable i duradora, àdhuc si la prepotència de les armes pot temporalment dominar la reacció dels opositors”

Joan Pau II aprofundí la idea de nació en funció de la realitat i del concepte de cultura: la nació és per la cultura i per a la cultura. La fidelitat a la identitat nacional posseeix també un valor religiós.

En el seu discurs al president i a la nació del Zaire deia l'any 1980. “És un fenomen que comprenc molt bé, si mes no arran dels meus orígens personals. Jo ho conec, jo he viscut els esforços duts a terme pel meu poble a favor de la pròpia sobirania. Jo sé què significa reivindicar el dret a l'autodeterminació en nom de la justícia i de la dignitat nacional”

En un discurs adreçat al cos diplomàtic, al Vaticà, el 14 de gener de 1984, afirmava: “Aquest procés de naixement i de reconeixement dels estats sobirans té límits? Certament, no s'ha pas acabat. Però és una qüestió delicada que cal resoldre, perquè hi ha aspectes jurídics, polítics i històrics que cal ponderar amb prudència, en favor, en tot cas del bé comú de les poblacions concernides i de llur voluntat autènticament expressada. Cal desitjar sempre que aquest pas pugui fer-se sense violència i en el respecte dels drets de tots”

“Alguns pobles esperen amb impaciència d'accedir a la independència i d'ésser reconeguts en el si de l'ONU. Nosaltres compartim llur esperança”

El mateix Joan Pau II, en el seu discurs als membres la Cort Internacional de Justícia de la Haia, a la Ciutat del Vaticà, els deia, l'any 1985, parlant de la necessitat de desenvolupar un sistema jurídic mundial. “Tot això requereix perseverança i suport. L'Església Catòlica està compromesa en aquest terreny, com es pot veure, per exemple, a partir de la seva implicació en les organitzacions internacionals i de les múltiples declaracions favorables fetes per la Santa Seu. En procedir d'aquesta manera, L'Església indica els criteris que un sistema internacional jurídic ha de satisfer. En termes legals, aquests criteris poden expressar-se com a reconeixement dels drets humans: el dret a la vida de cada individu, el dret a l'existència digna d'un ésser humà, i el dret a ser tutelats per la llei; el reconeixement del dret dels pobles a l'autodeterminació i a la independència i el seu dret a gaudir de la justa part de la riquesa econòmica del món. La *Pacem i Terris* expressa els criteris fonamentals en termes morals com veritat, amor, llibertat, justícia i solidaritat”.

En un discurs al cos diplomàtic a la Ciutat del Vaticà l'any 1988 afirmava: “Més concretament cal fer estables els fonaments de la pau recolzant-los sobre la salvaguarda dels drets de l'home i també dels drets dels pobles. La justícia en efecte, passa a través del respecte dels drets dels pobles i de les nacions a disposar d'ells mateixos. Una pau duradora entre els pobles no pot imposar-se per la voluntat del més fort, sinó que ha de ser fruit del consentiment de tots en el respecte dels drets de cadascú, particularment dels febles i de les minories”

“Hi ha encara pobles que no veuen reconegut llur dret a la independència. N'hi ha també que pateixen una tutela, gairebé una ocupació, que atempta contra llur dret a governar-se amb conformitat a llurs valors culturals i a llur història”

“Ultra aquests casos extrems, unànimement reprovats, cal tenir present l'aspiració, cada vegada més estesa i legítima, de cada nació, fins i tot la menys poderosa, a ser responsable dels propis afers, subjecte del seu esdevenidor i no solament objecte de contractes interessats o de sol·licitud condescendent de part de les altres nacions”

Uns anys més tard en el discurs pronunciat a l'Organització de les Nacions Unides en el 50è aniversari de la seva fundació, a Nova York, el 5 d'octubre de 1995 afirmava: “La Declaració Universal dels Drets de l'Home, adoptada el 1948, ha tractat de manera eloqüent sobre els drets de les persones; però encara no hi ha un anàleg acord internacional que afronti de manera adequada els drets de les nacions. Es tracta d'una situació que ha de ser atentament considerada, a causa de les qüestions urgents que planteja sobre la justícia i la llibertat del món contemporani.”

“En realitat, el problema del ple reconeixement dels drets dels pobles i de les nacions s'ha presentat repetidament a la consciència de la humanitat, suscitant també una notable reflexió èticojurídica. Penso en el debat desenvolupat durant el concili de Constança, al s XV, quan els representants de l'Acadèmia de Cracòvia, presidits per Pawel Wlodkowic, van defensar coratjosament el dret a l'existència i a l'autonomia d'algunes poblacions europees. També és més coneguda la reflexió feta, en aquella mateixa època, per la Universitat de Salamanca en relació als pobles del nou món. En el nostre segle, a més, ¿no recordarem la paraula profètica del meu predecessor Benet XV, que durant la primera Guerra Mundial, recordava a tothom que “les nacions no

moren” i convidava a “ponderar amb consciència serena els drets i les justes aspiracions dels pobles”? (Benet XV, Als pobles ara bel·ligerants i als seus caps, 28 juliol 1915)

Un exemple interessant a considerar és el paper de l'Església catòlica en relació amb el nombre important d'estats que durant el s XX han accedit a la independència. Per a concretar l'àmbit europeu recordem els estats que hi han arribat: Noruega, Irlanda, Txecoslovàquia, Polònia, Finlàndia, Estònia, Letònia, Lituània, Islàndia, Xipre, Malta, Eslovènia, Croàcia, Bòsnia, Montenegro, Kosovo, Albània, Eslovàquia. A aquests estats hauríem d'afegir els que formaven part de la Unió Soviètica i que avui són estats independents: Bielorússia, Ucraïna, Moldàvia, Geòrgia, Azerbaidjan, Armènia.

Diguem que l'actitud de l'Església ha estat en general positiva i, de forma especial, quan la religió catòlica marcava un component important de la identitat del país que accedia a la independència. Els casos d'Irlanda i de Polònia són prou clars. Més recent va ser la independència de dos estats balcànics amb una clara majoria catòlica com són Eslovènia i Croàcia.

En el discurs de Joan Pau II a la cerimònia de benvinguda a l'aeroport de Ljubljana (Eslovènia) 17 de maig de 1996, és remarcable la joia que mostra el Papa per la independència d'Eslovènia.

En primer lloc, evoca que la Seu Apostòlica ha vist favorablement la constitució del nou estat i ha estat dels primers a reconèixer-ne la independència. En segon lloc, recorda el dret dels pobles a l'autodeterminació. En tercer lloc posa en relleu l'avaluació positiva que ha merescut la manera, alhora pacífica i democràtica, amb que s'ha assolit aquesta sobirania.

Joan Pau II insisteix en la relació entre cultura i identitat nacional. La identitat nacional es pot conservar durant segles, malgrat la privació d'un estat propi: Eslovènia n'és un exemple. La consciència nacional extreu la seva força de la llengua i la cultura, promogudes i desenvolupades per les anteriors generacions. La independència d'Eslovènia té el seu últim fonament en la cultura.

El Papa beatificà el bisbe Martin Slomšek i el lloà per la promoció que feu de la cultura nacional.

En el cas de la independència de Croàcia, alhora que l'admetia com a fet, va lamentar la forma en què havia estat assolida, així ho manifestà al primer ambaixador davant del Vaticà, 3 de juliol de 1992. “Els greus esdeveniments que han assenyalat la proclamació i el reconeixement de la independència de Croàcia han suscitat, com vostè sap, el viu interès de la Santa Seu, que no ha omès d'adreçar crides a fi que fossin deixades les armes i s'instaurés el diàleg. L'Església no es cansarà d'afirmar que la defensa dels drets de les persones i dels pobles no es pot fer mitjançant la violència, sinó només amb un diàleg lleial i perseverant. Rebent-lo avui, auguro, una vegada més, que tots els ciutadans de la seva república coneguin una pau sòlidament establerta”

Aquesta posició positiva de la Santa Seu davant la independència dels pobles esdevé també palesa en els casos següents. En el discurs al cos diplomàtic, al Vaticà, l'any 1993 es va referir a la independència d'Eslovàquia: “En aquest context voldria encoratjar els dos nous països europeus que han vist la llum, igualment, el dia primer de gener: la República Txeca i la República eslovaca. Que el caràcter pacífic de la dissolució de l'antiga República Federal Txeca i Eslovaca, fruit d'un diàleg perseverant, sigui un bon auguri per al desenvolupament dels dos nous estats i per a la qualitat de llurs relacions mútues”

El mateix 1993, Joan Pau II es dirigia al cos diplomàtic a Vilnius, (Lituània) amb aquestes paraules: “Tinc la joia d'acollir-vos a la seu de la Nunciatura Apostòlica a Lituània. Dono les gràcies al vostre degà, monsenyor Justo Mullor, per les paraules que m'ha adreçat en nom vostre. Ell ha expressat la vostra preocupació d'ajudar un poble que pot novament viure en la llibertat finalment retrobada i el vostre desig comú de servir la causa del diàleg internacional. En definitiva, es tracta de la pau en el món i en la regió bàltica en particular”

En la visita a Croàcia, Joan Pau II deia en el seu parlament de comiat a l'aeroport de Zagreb, l'11 de setembre de 1994: “Tant de bo que la vostra història sigui veritablement mestra per al present. Les vostres arrels, que s'endinsen en una tradició de més de tretze segles de fidelitat als valors evangèlics, han llevat, en els vostres avantpassats, molts fruits de tolerància i comprensió, que s'han manifestat en el respecte i col·laboració amb els pobles veïns, fins i tot quan es tractava de reivindicar l'autonomia de la vostra

nació”

“Romangueu a l'alçada d'aquests exemples. Us hi empeny la història recent del vostre país i d'Europa. Per a nombroses nacions, aquest segle ha marcat l'àrdua i sovint dolorosa recerca de la independència i de la pau.

Els esdeveniments de què el continent europeu ha estat teatre durant els darrers anys subratllen amb força una dada inequívoca : tant les nacions grans com les petites formen part de la gran família dels pobles- ens referim sobretot als europeus- i totes tenen dret a l'existència. Vaig parlar d'això l'any passat a Tallin durant la meua visita als Països Bàltics, subratllant que : “Els drets de la persona humana i també els drets dels pobles són fonament de la civilització humana, cristiana, democràtica, europea. Tota nació té dret al reconeixement polític”

Consideracions diplomàtiques

L'administració eclesiàstica té un doble canal: el que podríem anomenar pastoral, que uneix els bisbes de cada territori amb el Sant Pare, a través de la Sagrada Congregació dels Bisbes; i el diplomàtic, que uneix el Nunci de cada territori amb el Sant Pare a través de la Secretaria d'Estat. Aquest dos canals tenen relacions fluides, conflueixen en moltes qüestions (per exemple, el nomenament de bisbes) i estan en contacte habitual, però són diferents.

El canal diplomàtic només està en mans de l'Estat espanyol, perquè la Generalitat mai no li ha prestat atenció: el govern català actual va tancar la representació de Roma que s'havia obert a les acaballes de l'anterior. Ultra això, tenim en contra la directa, privilegiada, amigable i centenària relació de la Casa Reial Espanyola amb la Santa Seu, que valora molt la pervivència a Europa d'una monarquia catòlica.

Convé saber que en els darrers 50 anys la política de la Santa Seu respecte les nacions de tradició catòlica va fer un gir molt important. De maldar per la confessionalitat de l'Estat ha passat a proclamar la llibertat religiosa⁷. El que ara preocupa a la Santa Seu és que l'Església tingui llibertat d'acció en un territori: per portar a terme la seva obra assistencial i pastoral (temples, centres educatius i hospitals), per nomenar les seves autoritats i perquè puguin expressar-se. Per tant, si la Santa Seu arribés a témer que la situació de l'Església a Catalunya no millorarà respecte al Concordat actual vigent amb

⁷ cfr. Concili Vaticà II, Declaració “Dignitatis Humanae”; Joan Pau II, *Ecclesia in Europa*, 117.

Espanya, la tindriem en contra.

Conclusions

Davant d'un procés d'independència de Catalunya hem de considerar en primer lloc els fonaments cristians de Catalunya i en aquest sentit la influència que en el seu moment la religió cristiana va tenir en la formació dels elements definidors de la nostra nació. Paral·lelament a aquesta consideració hem de tenir en compte també que en el procés de recuperació de la nostra identitat nacional, durant els segles XIX i XX, hi varen contribuir molts corrents de pensament diferents del religiós.

El clergat de Catalunya i una part de la seva jerarquia s'han sentit gairebé sempre vinculats a l'afirmació de la catalanitat i li han donat el seu suport i la seva aportació. Nogensmenys les autoritats eclesiàstiques, els bisbes de Catalunya directament nomenats amb el vist i plau del poder civil de l'estat, salvant honroses excepcions, han estat poc sensibles a les reivindicacions del catalanisme. Aquesta afirmació ha de concretar-se en funció de diferents períodes històrics i de la influència de la Conferència Episcopal Espanyola i dels Nuncis.

Finalment hem de dir que la doctrina de l'Església i les paraules dels pontífexs sobre el dret d'autodeterminació dels pobles és clara i inequívoca.

Per tant si l'Església no vol entrar en contradicció amb la seva pròpia doctrina, no solament no s'hauria de poder oposar al procés vers la independència i a la seva eventual proclamació si aquesta fos la voluntat del poble català, expressada de forma pacífica i democràtica, sinó que la hauria de veure com un signe dels temps positiu.

El III Congrés Catalanista hauria de plantejar-se l'obertura de canals de diàleg amb els bisbes de la Conferència Episcopal Tarraconense per intentar equilibrar les dues preses de posició ara obertes, tot posant al dia "Arrels Cristianes de Catalunya"; perquè ells són els interlocutors amb la resta de bisbes d'Espanya i singularment amb la Conferència Episcopal Espanyola, en la qual tenen una certa influència; i per no tenir-los a ells mateixos en contra del procés independentista. Es podria plantejar demanar-los que enviïn un observador permanent al Congrés, per tal que vagin rebent informació dels treballs.

El Congrés no ha de tenir la preocupació de promoure prop de l'Església ulteriors desenvolupaments doctrinals. Podria ser positiu convidar teòlegs catòlics en qualitat de ponents. En tot cas, pot procurar que els catòlics, tant els fidels laics com els pastors, coneguin la seva pròpia doctrina i no es deixin dur per les desviacions del tradicionalisme⁸.

Una representació del III Congrés Catalanista hauria de contactar amb el Nunci a l'estat espanyol per començar a treballar aquest canal diplomàtic. Aquesta acció serà molt important per aconseguir reconeixement internacional: en el procés d'independència de Croàcia i d'Eslovènia el de la Santa Seu va ser dels primers en arribar.

De tota manera no s'ha de menysvalorar el pes polític que per evitar qualsevol ruptura exerciran els bisbes i possiblement també la nunciatura. Com diu Bernabé Dalmau: "L'Església de Roma contemporània ha estat més propensa a entendre's amb estats d'estil jacobí que no pas amb realitats socials d'encuny nacionalista"

Com afirmava un il·lustre eclesiàstic vigatà, el canonge Jaume Collell: "No captem el dret de viure, dret que no es compra ni es ven, poble que mereix ser lliure, si no li donen, s'ho pren"

=====

Barcelona, 3 de Maig de 2009

⁸ Un exhaustiu tractat sobre la matèria a Oriol Tataret, A. M: *Nació i Magisteri Pontifici*, Proa, Barcelona 2008.

TERCER CONGRÉS
CATALANISTA
2008-2009

ÀMBIT DE POLÍTICA

BASE SOCIAL DE LA INDEPENDÈNCIA DE CATALUNYA

3.7 Empresaris i organitzacions empresarials

Autor: Sr. Francesc Llobet

Emprenedor i Consultor. President de la Fundació Catalunya Empresa Oberta

Catalunya porta anys en una cruïlla històrica sense acabar de decidir el rumb, instal·lada en la inacció i la incapacitat de prendre aquelles decisions que el país i la gent que hi viu necessita. Malauradament, d'aquesta decisió en depèn el benestar i la qualitat de vida, no només de la nostra generació, sinó principalment de les futures generacions de catalans.

Si des de fa anys la situació de Catalunya per afrontar els reptes de l'economia global no convidava en absolut a l'optimisme, la pitjor crisi econòmica que ha viscut el món des de mitjans del segle passat ens ha fet veure, amb més claredat si calia, la trista realitat i els peus de fang del nostre model econòmic de les últimes dècades.

Els anys de daurada decadència, amb un creixement econòmic inflat, basat en la construcció, l'especulació immobiliària, els serveis de baix valor afegit amb ma d'obra barata i el finançament bancari que ha anat engreixant la bombolla immobiliària en comptes de finançar empreses i projectes innovadors, han acabat amb un sotrac. El món de fantasia s'ha acabat i mai s'havien començat a construir els fonaments necessaris per tenir un sistema productiu més sòlid quan tot el que està passant arribés.

Una part –molta- ha estat culpa nostra. D'una banda, les nostres administracions mai han fet una aposta decidida per esdevenir un país potent a l'economia global de la informació i el coneixement. Molts estudis sobre el què s'havia de fer, però poques accions. Calia –i encara cal- fer masses coses, durant massa temps, la majoria d'elles intangibles i difícils de rendibilitzar electoralment a curt termini. Per tant, no s'han fet.

D'altra banda, a l'empresariat català li ha mancat voluntat i capacitat d'innovació,

assumpció de riscos, cooperació i obertura als mercats globalitzats. Si a més, hi afegim l'actual absència de mentalitat emprenedora malgrat el mite dominant de país d'emprenedor, realment serà molt complicat capgirar una situació a la que hem arribat després de molts anys de conrear una mentalitat col·lectiva que d'emprenedora, ambiciosa i innovadora en té ben poc, i que es pot constatar en molts àmbits de la societat. Però ho haurem de fer.

Tanmateix una bona part dels problemes que tenim vénen de la nostra pertinença a Espanya o, més ben dit, de com està configurada aquesta pertinença. No cal estendre's massa a explicar allò que tots ja coneixem: un dèficit fiscal escandalós que no permet fer grans inversions estratègiques, el dèficit d'inversió en infraestructures, la manca de capacitat de decisió sobre aspectes estratègics fonamentals per a la nostra competitivitat, o la pèrdua d'un percentatge elevadíssim del nostre temps i energies en negociacions, discussions, pedagogies, justificacions i debats estèrils.

Ara és el moment d'assentar unes noves bases per arreglar les dues vessants del problema i definir el nostre model econòmic del futur. No es tracta d'evitar les conseqüències de l'actual crisi, ja no hi som a temps, sinó de si serem capaços de construir algun fonament nou per quan la crisi acabi i comenci novament un període de creixement. Hem de decidir si seguirem apostant per ser un model subaltern, que s'anirà accentuant amb el temps, o apostem decididament per ser una petita economia capdavantera en l'economia del coneixement resultant de la crisi actual.

No cal dir que per ser novament un país pròsper i amb cert pes només hi ha una opció: esdevenir una petita economia competitiva en l'economia global del coneixement. I Catalunya ho podria ser, té les condicions per ser-ho. Però per aconseguir-ho necessitem una classe empresarial que s'obri al món sense complexos i unes administracions catalanes que facin el mateix. També les mesures i inversions que calguin. I ni tant sols amb això n'hi hauria prou.

Necessitem solucionar d'una vegada per totes els problemes derivats de les barreres externes que ens ho impedeixen. I és que sembla evident que, per poder fer aquesta aposta decidida, qualsevol país necessita definir estratègies competitives diferenciades, tenir control sobre els recursos que genera, tenir capacitat de decisió sobre les seves infraestructures o poder establir aliances internacionals de cooperació.

També sembla evident que un país sense Estat només pot obtenir aquesta capacitat de dues maneres: o bé el model de l'Estat on és li ho permet, o bé esdevenint ell mateix un Estat. Però el que ja està absolutament demostrat és que Espanya mai serà un Estat amb un model que ens ho permeti. Apostar per aquesta via és una utopia i una pèrdua de temps. Per tant, si volem tenir una economia potent i una societat de qualitat per a les properes generacions, l'única via possible que ens queda és disposar d'un Estat propi a la Unió Europea.

I podríem dir que estem de sort, perquè en la Unió Europea del segle XXI aquest objectiu és possible sense cap tipus de traumatisme que no sigui el debat estrictament democràtic, com demostren altres casos d'actualitat. També és molt recomanable, ja que els Estats més competitius són de la mida de Catalunya. A més és modern, ja que els principals acadèmics de l'economia de la globalització debaten sobre la grandària ideal dels Estats per a competir en l'economia del segle XXI

Per tot això, la societat catalana en el seu conjunt ha de fer una aposta decidida i definir una estratègia que ens porti a tenir un Estat propi a la Unió Europea al més aviat possible. I ho hem de fer passant full i sense fer victimisme. Sense discussions i debats que ens fan estar sempre en el mateix punt. Sense anar contra ningú i sense ressentiments, explicant què serà més operatiu i amb què hi sortirem guanyant tots. En definitiva, fent la nostra via i mirant cap endavant, establint estratègies clares i donant passes decisives en la seva execució.

I en tot aquest procés una de les potes importants han de ser els emprenedors, els empresaris i les organitzacions que els representen. Al cap i a la fi, en aquest document es parla d'economia, qualitat de vida, benestar i competitivitat empresarial, i del posicionament futur de Catalunya en l'economia global. I a tots els emprenedors que volen fer negocis aportant valor a la societat els afecta la situació actual. Ara ja no es pot ser neutre, perquè sembla evident que totes les alternatives possibles s'han intentat i cap d'elles ha solucionat el problema.

Al segle passat els empresaris catalans ho van tenir clar i van definir una estratègia, molt discutible, però clara i pragmàtica en aquell moment: sacrificar poder polític i financer per un mercat espanyol captiu. Fa molt de temps que aquesta estratègia ha esdevingut

utòpica i inútil: seguim sacrificant el poder polític i financer però fa molts anys que el mercat captiu espanyol ja no existeix. I encara que existís, seria totalment insuficient per a les necessitats de les empreses

catalanes que volen ser competitives. Costa molt modificar les inèrcies i la cultura, però ara cal que els emprenedors i empresaris més innovadors, els que no tenen servituds, pors ni complexos agafin les regnes de les organitzacions empresarials per conduir-les a defensar l'única estratègia pragmàtica per Catalunya al segle XXI.

=====

Barcelona, 7 de maig de 2009

TERCER CONGRÉS
CATALANISTA
2008-2009

ÀMBIT DE POLÍTICA

BASE SOCIAL DE LA INDEPENDÈNCIA DE CATALUNYA

3.9.- Treballadors i sindicalisme

Autor: Camil Ros

Secretari de coordinació sectorial de la Unió General de Treballadors

Treball, sindicalisme i país

Des de finals del franquisme i la transició democràtica, el catalanisme de manera organitzada, que no necessàriament coordinada, va fer una aposta decidida en els àmbits de la política, la cultura i la llengua, fruit del temps i del treball. Es va crear discurs i es van crear o refundar organitzacions que provenien de la república; en canvi en els àmbits més socials de la societat catalana no va ser una prioritat organitzada per a la majoria de la gent i organitzacions de l'àmbit del catalanisme. La manca d'una estratègia de país donant-li i dotant-lo de la importància necessària i la renúncia per part d'alguns sectors, va fer que no hi hagués un treball nacional en àmbits com els moviments veïnals, la immigració dels anys 60 i el sindicalisme.

Durant aquestes dècades hi ha hagut diversos intents de crear sindicats nacionals i de classe o d'intervenir en les organitzacions sindicals d'àmbit estatal amb una estratègia de sindicalisme nacional, amb resultats diversos. Segurament podríem afirmar que estem millor que als anys 80, però al mateix temps queda molt per fer, més per exemple que en l'àmbit polític i cultural però menys que en l'àmbit de les patronals.

L'estratègia nacional per al sindicalisme i els treballadors, està molt condicionada per la legislació, ja que la majoria d'aquesta encara és d'àmbit estatal. Durant els anys noranta es va traspasar la gestió –que no la competència- de les polítiques actives d'ocupació i amb l'actual estatut es traspasa en part la inspecció de treball, dos exemples que juntament amb la mediació laboral i part de la salut i seguretat laboral, configuren un panorama buit de grans continguts. Per tant, tenim un marc català de relacions laborals,

amb molt poques competències en l'àmbit de la legislació laboral i també en l'àmbit de les polítiques industrials i de serveis. La política, durant aquestes dècades, no ha prioritzat la reivindicació del traspàs de competències, ni en matèria laboral ni en polítiques que incideixin en el model productiu.

Qualsevol treball adreçat als treballadors/res i a la construcció del sindicalisme, ha de ser per damunt de tot pràctic i resolutiu. Les actituds de grans reivindicacions nacionals o socials, normalment no han donat grans respostes, els treballadors en l'àmbit de la seva feina vol solucions concretes –salarials, de jornada,...- i el sindicalisme necessita instruments per donar una resposta sindical àgil i resolutiva, i és a partir de la confiança en la bona resposta quotidiana, que llavors, es poden anar introduint elements per construir una estratègia nacional.

Ha aconseguit més resultats la reivindicació d'un IPC català que no, el discurs clàssic nacional de que Madrid ens roba. L'exemple de l'IPC, en que ningú pot estar en contra que els salaris creixin d'acord amb el nivell de vida a on vius, és la imatge clara de que l'objectiu és aconseguir introduir la màxima que si les coses es decideixen a Catalunya els treballadors/res hi sortiran guanyant, fins i tot en la seva nòmina, i les estructures sindicals seran més fortes perquè podran negociar en més àmbits.

Tenir una negociació col·lectiva d'àmbit català sigui plena o articulada, significa que cal aconseguir dos objectius: més pes sindical català i millors condicions de treball. Amb aquesta estratègia s'hi pot sumar tothom, en l'àmbit laboral, per damunt d'ideologies polítiques i sentiments de pertinença nacional, ja que l'objectiu que aglutina és millorar les condicions de treball. En general, la gent treballa per millorar les seves condicions de vida i s'afilia per tenir més garanties de defensar el seu treball i per defensar també el treball dels altres.

Cal plantejar-se la construcció d'un marc català de relacions laborals ple de continguts, que sigui el marc de totes les actuacions que afectin a la legislació laboral, empresarial, en part de la fiscalitat, de les polítiques actives i passives d'ocupació, política industrial, negociació col·lectiva, índex de preus al consum català, formació professional, formació continua del treballadors i formació ocupacional per la gent aturada, competitivitat, R+D+I....

Cal la plenitud de la capacitat de decidir en l'àmbit laboral de la legislació i el diàleg social i amb un finançament adequat a les necessitat del nostre model econòmic i productiu per a poder realitzar polítiques d'ocupació i econòmiques que siguin generadores de més riquesa per a tothom.

Aquest marc català, ha de tenir les estructures de diàleg social necessàries de patronal i sindicats, tant de negociació col·lectiva com d'interlocució amb les administracions polítiques, i també ha de servir per prioritzar tant un model econòmic productiu i competitiu, com un treball estable i de qualitat, on passem a la formació al llarg de la vida, a la formació al llarg del treball. La societat actual ha fracassat amb el model formatiu i cal construir-ne un altre on la formació sigui un dels elements clau d'inversió, tant de les empreses com dels treballadors. Una bona formació és un element imprescindible pel progrés social, de les persones i de la societat. Com cantava en Raimon: "si només els rics estudien, només els rics sabran".

En el treball és on passem una part més important del temps i normalment aquest queda relegat de moltes coses o senzillament no es té en compte. És tant o més important que el català sigui present a la feina com que els diaris siguin en català.

Que el català sigui la llengua vehicular en el món del treball, en l'actualitat, pot aconseguir dos objectius: per un costat el major ús social de la llengua i per l'altre que el català sigui la llengua d'integració de la nova immigració. L'immigrant quan arriba a Catalunya aprèn primer la llengua que li sigui útil per treballar, i per tant en funció de la llengua que parli "l'amo" o l'encarregat, aquest aprendrà una llengua o altra. La població a on vagi a viure influeix, però influeix més la llengua del treball, per tant segurament caldria que les administracions no només fessin polítiques d'immigració a nivell català o municipal, sinó que també hi afegissin com a prioritat el món del treball i les empreses en concret, tant des del punt de vista lingüístic en concret com de la integració cultural i social en general, com per exemple quan la gent tingui la primera feina caldria realitzar formació tant en l'àmbit de la feina que ha de fer (sectorial) com en habilitat socials i coneixement culturals i lingüístics.

Seguint parlant d'immigració i treball, si es vol una integració i que aquesta sigui nacional, les condicions de treball han de ser bones. Dificilment una persona s'integrarà en un país i una cultura, si aquest país, la benvinguda que li dona, són unes condicions

de treball entre la precarietat i l'explotació laboral, una legislació que el condemna a treball sense papers i per tant sense drets. Si hi ha feina hi hauria d'haver papers, qui de nosaltres s'integraria en un lloc que et rebutgen d'entrada?, Ningú. Per tant amb unes millors condicions laborals, la integració és més possible i amb majors possibilitats d'èxit, ja que si el país que acull l'immigrant, l'acull en positiu la integració serà positiva. La veritable porta d'entrada no és la frontera administrativa sinó el mercat de treball, segur que el primer que fa la persona immigrant és buscar feina, així la integració cal veure-la en positiu, com a valor d'orgull, si hi ha "puteig laboral" difícilment hi haurà integració.

Per millorar de manera estable i generalitzada les condicions de vida i de treball, cal apostar per un canvi de model productiu centrat en la qualitat tant del producte com del treball, i el nostre país té una clara tradició industrial que cal mantenir i modernitzar.

La indústria a Catalunya és clau ja que és el sector que genera més estabilitat en el treball i més equilibri territorial. La indústria mou la major part de l'ocupació i l'economia catalana, per tant, de la bona marxa de la indústria en depenen d'altres sectors: els serveis, el turisme..., A més el turisme català és molt dependent del consum intern també, i per tant cal un sindicalisme compromès amb els sectors productius arrelats al país i generadors de treball i riquesa arreu del territori. La contribució del sindicalisme a la construcció del país principalment ha de centrar-se en el mercat de treball i també en apostar per un model productiu que generi més valor afegit tot generant ocupació de qualitat i equilibri territorial.

És important la participació del sindicalisme en els debats i mobilitzacions –estatut, finançament, llengua,...- que vagi encaminat a la construcció nacional, però és imprescindible que es treballi per un model econòmic i de mercat de treball de màxima qualitat i excel·lència. Un país que està en el màxim nivell de model productiu i de mercat de treball és un país fort i amb capacitat de decisió sobre el seu futur, i un país sense pes econòmic sempre serà dependent d'altres.

És en els moments de crisi on es veuen més les debilitats i fortaleces d'un país i la seva estructura econòmica i social. Al nostre país es veu de manera clara les debilitats d'una economia que tot i tenir grans fortaleces i potencialitats està patint, com el que més, els efectes devastadors d'aquesta crisi econòmica. La crisi és evident que és global i per tant és pràcticament impossible que un país se'n pugui sortir per si sol, però també és evident que la manca de capacitat legislativa i un finançament insuficient són un

obstacle molt fort per poder plantejar una sortida catalana a la crisi. Si no hi ha ni gran capacitat econòmica, ni capacitat d'endeutament públic, la sortida de la crisi serà més tardana. Els estats amb potència econòmica i legislativa estan prenent mesures que no tenen res a veure amb les que s'estan prenent aquí.

Ara bé, tampoc aquestes mancances s'han de convertir en excuses i lamentacions clàssiques del catalanisme.

Si és vol fer un projecte de catalanisme complet, cal que el catalanisme s'exerceixi arreu i a tothora. Tenim un catalanisme que, excepte la gent que s'hi dedica professionalment, és una catalanisme de vespres i de caps de setmana, i que en el lloc de treball és obviat més enllà de la conversa de cafè. Cal exercir el catalanisme a la feina també i sobretot, amb la introducció del català com a llengua vehicular en el món econòmic i participant i ampliant la base del sindicalisme nacional. Si és vol que el sindicalisme nacional sigui majoritari cal participar-hi majoritàriament, calen sindicalistes amb una visió nacional del país, en tots els sindicats, i aquesta estratègia només és possible amb la participació majoritària de tothom que és treballador/a que es considera català. Si deixem només el catalanisme per les estones de lleure difícilment aconseguirem la majoria social que volem i necessitem per poder exercir el dret a decidir.

Francesc Macià el 21 de febrer de 1919 a les corts espanyoles va dir: "Els obrers de Barcelona es van convencent i es convenceran tots ells que no hi ha possibilitat de llibertat individual sense aconseguir la llibertat col·lectiva; el dia que estiguin convençuts d'això, lluitarem units per aconseguir-ne una i una altra a Catalunya". És en aquest camí que cal treballar, plantejant que la qüestió social i la qüestió nacional són dues cares d'una mateixa moneda, i que si no hem arribat a l'estadi que sigui una moneda cal anar en aquest sentit. Quan siguem capaços que convèncer a la majoria de treballadors i treballadores que el progrés social serà major amb més estructures de decisió nacional, haurem començat a crear una base social ampla cap a la independència. Aquest és un plantejament compartit per molta gent però portat a la pràctica per molta menys gent, ja que al final, i moltes vegades al principi i tot, reduïm el debats a les grans qüestions nacionals i la gent no veu de manera clara com li afecta en la seva quotidianitat.

Perquè aquest país aconseguixi la independència, necessita de forma imprescindible que els treballadors i treballadores del país, i per extensió els sindicats, no només que no hi siguin contraris, qüestió en aquest moment força arrelada, sinó que en siguin partidaris. Difícilment es pot arribar al procés d'independència sense el suport de les grans organitzacions socials del país, i dins d'aquestes, de les més importants, amb pes polític i representació social són els sindicats.

Aquest país ha de seguir reflexionant però sobretot ha de posar a la pràctica les reflexions al voltant dels treballadors i els sindicats en el procés de construcció nacional. Han de deixar de ser uns actors convidats i passius, per passar a ser uns actors actius, i no només és qüestió de què els treballadors i sindicats han de canviar o han de veure la llum, això potser també, sinó que les actuals organitzacions i persones que treballen en àmbits del procés de construcció nacional també han de canviar, i començar a treballar tots junts, construint primer ponts i després els camins que ens han d'unir i portar cap a una mateixa adreça. No serem els mateixos, s'hauran de superar dogmes i prejudicis del passat, serem més rics perquè ens coneixerem millor, haurem de compartir i així serem molt més i estarem de veritat construint un sol poble.

Un poble que dona cabuda a les seves inquietuds i als seus anhels, és un país que progressa, és un país que camina cap a la seva llibertat, la llibertat i el progrés de cadascú i la llibertat i el progrés de tothom, la independència del país.

Si no hi ha cultura i llengua no hi ha país, però si no hi ha treball no hi ha ni cultura, ni llengua, ni país.

=====

Barcelona, 14 de maig de 2009